

Stenografisch verslag van een openbaar verhoor in het kader van de parlementaire enquêtecommissie Woningcorporaties op 27 juni 2014 in de Enquêtezaal van het Logement te Den Haag.

Gehoord wordt: de heer Bas Jan van Bochove

Aanvang: 14.30 uur

Voorzitter: Van Vliet

Griffier: Esmeijer

Verder zijn aanwezig de commissieleden Bashir, Groot, Hachchi, Mulder en Oskam.

De **voorzitter**: Goedemiddag, iedereen. Aan de orde is het openbaar verhoor van de heer Van Bochove.

Mijnheer Van Bochove, welkom bij onze parlementaire enquêtecommissie Woningcorporaties. Wij onderzoeken het hele stelsel van de corporaties, ook de incidenten. Zo willen we weten wat er allemaal gebeurde, hoe dat kon gebeuren en wie er verantwoordelijk zijn. Vandaag concentreren we ons op de controlerende functie van de Tweede Kamer en de mensen die daar jarenlang woordvoerder waren; zo ook u, mijnheer Van Bochove. U was de geestelijk vader van deze enquête, want u heb hierover een motie ingediend die met algemene stemmen is aangenomen. Wij zullen u als enquêtecommissie niet vragen waarom u deze motie indiende. Wij weten immers zelf heel goed waarom wij hier zitten.

We hebben u als getuige opgeroepen vanwege uw langjarige woordvoerderschap in de Kamer op het dossier van de sociale volkshuisvesting. In dat verband wordt u dus gehoord als getuige. Dit verhoor vindt plaats onder ede. U hebt ervoor gekozen om de eed af te leggen dat u de gehele waarheid en niets dan de waarheid zult zeggen. Staat u op en zegt u mij na: zo waarlijk helpe mij God almachtig.

De heer **Van Bochove**: Zo waarlijk helpe mij God almachtig.

De **voorzitter**: U staat onder ede, mijnheer Van Bochove.

Een paar leden van de commissie zullen u vragen stellen. Ik geef als eerste het woord aan collega Groot.

De heer **Groot**: Welkom, mijnheer Van Bochove. U was Kamerlid voor het CDA en vanaf 2002 tien jaar lang woordvoerder wonen. U bent een continue factor in volkshuisvestingsland. U bent verder inderdaad de indiener van de motie die tot deze parlementaire enquête heeft geleid. De commissie wil u vooral vragen stellen over de invloed van de Kamer op de totstandkoming van beleid en regelgeving en op de wijze waarop uiteenlopende bewindslieden invulling hebben gegeven aan dat beleid. Zoals gezegd was u vanaf 2002 woordvoerder voor het CDA op Volkshuisvesting. Hoe bent u dat geworden?

De heer **Van Bochove**: De woordvoerder volkshuisvesting die in de periode daarvoor namens de CDA-fractie het woord voerde, had de Kamer verlaten. Toen ik in de Kamer kwam, heeft men mij gezegd: gezien jouw ervaring op dat terrein moet jij de woordvoerder volkshuisvesting maar worden.

De heer **Groot**: Was er nog veel concurrentie om die portefeuille te bemachtigen?

De heer **Van Bochove**: Dat heeft men mij niet meegedeeld, maar de plaatsvervangers stonden niet te dringen, laat ik het zo maar zeggen.

De heer **Groot**: "De plaatsvervangers stonden niet te dringen." Moet ik daaruit opmaken dat volkshuisvesting in die tijd toch niet het allerpopulairste onderwerp was?

De heer **Van Bochove**: Het was een ingewikkeld onderwerp. Ik denk dat dat een van de factoren was die meespeelde. Daarnaast was ik op gemeentelijk

niveau al een aantal jaren actief geweest op dat terrein. Daardoor wist ik een aantal dingen en kennelijk heeft men daar graag gebruik van gemaakt.

De heer **Groot**: Hebt u ook een bepaalde opdracht meegekregen om invulling te geven aan uw woordvoerderschap? De heer Depla vertelde vanochtend bijvoorbeeld dat hij met een bepaalde opdracht het veld in werd gestuurd. Was dat bij u ook zo?

De heer **Van Bochove**: Het gaat vooral om je persoonlijke gedrevenheid als je op een bepaald dossier woordvoerder bent. Ik wilde graag op het terrein van de volkshuisvesting woordvoerder zijn, omdat dat terrein mij aansprak. Als je in de Kamer komt, zit je daar mede om inhoud en uitvoering te geven aan het verkiezingsprogramma waarop je gekozen bent. Omdat het CDA onmiddellijk na de verkiezingen en de formatie deel uit ging maken van de regering, had je ook te maken met afspraken die in het regeerakkoord stonden. Dat waren eigenlijk mijn drie opdrachten.

De heer **Groot**: Dat regeerakkoord betrof de afspraken van kabinet-Balkenende I. Minister Kamp van de VVD werd minister van Volkshuisvesting. Dit kabinet kwam na een kabinet waarin de VVD ook al had gezeten. De heer Remkes was toen voor de VVD de bewindspersoon. Hij had een Woonwet ingediend, maar die ging weer van tafel. Wat vond u van de Woonwet?

De heer **Van Bochove**: De inhoud van de Woonwet ken ik niet, want die Woonwet heeft de Kamer nooit bereikt.

De heer **Groot**: Nee, die is inderdaad blijven hangen bij de Raad van State, maar u weet net zo goed als ik dat de Woonwet een uitwerking was van de nota "Mensen, wensen, wonen" van de staatssecretaris. Daarin stonden eigenlijk al de hoofdlijnen beschreven die vervolgens in de Woonwet zijn neergedaald.

De heer **Van Bochove**: Als u dat zegt, zal dat zo zijn.

Ik moet vaststellen dat ons gemeld is dat de Raad van State een vernietigend oordeel had over de inhoud van die betreffende wet. Het kabinet heeft vervolgens die wet niet meer naar de Kamer gestuurd. Ik kan dus naar eer en geweten geen antwoord geven op de vraag of die twee dingen ook een-op-een sporen. Natuurlijk weet ik dat in de nota "Mensen, wensen, wonen" de belangrijke opvattingen van de twee stromingen in het kabinet hun plek hadden gevonden: hoe ga je om met de voorraad, wat zijn de verhoudingen -- 30% sociaal en 70% markt -- en hoe ga je om met de positie van de spelers op de volkshuisvestingsmarkt en met name de corporaties?

De heer **Groot**: U suggereert dat er een uitruil was geweest tussen PvdA en VVD. Kunt u iets meer benoemen wat u bedoelt?

De heer **Van Bochove**: Als je teruggaat naar wat voor partijen belangrijk was en je kijkt dan naar de nota "Mensen, wensen, wonen", dan blijft bij mij het beeld hangen: wij gaan naar een scherpere verdeling van de verhouding sociaal/niet-sociaal of -- zo zou je het ook kunnen zeggen -- sociaal en markt en wij gaan naar een wat scherpere omschrijving van de positie van corporaties. Dat is mijn beeld van de tegenstelling tussen die twee partijen.

De heer **Groot**: Mag ik het dan zo vertalen? De inbreng van de VVD was minder sociale huurwoningen en de inbreng van de Partij van de Arbeid was meer sturing van de sector. Is dat wat u in feite bedoelt?

De heer **Van Bochove**: Dat was de inzet van beide woordvoerders.

De heer **Groot**: Wat vond u daarvan?

De heer **Van Bochove**: In die tijd was er wel breder de behoefte om te spreken over de verhouding sociaal/niet-sociaal. Er was in die tijd toch wel ook een streven naar meer eigenwoningbezit en naar meer ruimte op de markt. Het is gebruikelijk om de verhouding van 30%/70% generiek en niet specifiek op te leggen en dat levert natuurlijk op een aantal plekken wel problemen op. Daar kon je dus vraagtekens bij zetten.

De sterkere sturing op de woningbouwcorporaties. In het algemeen waren wij in het CDA voorstander van meer ruimte voor de verzelfstandigde woningbouwcorporaties. Dat waren ze natuurlijk al langer, maar vanaf 1995, na de brutering, waren ook de financiële koorden met het Rijk afgebroken. Wij stonden niet meteen in onze handen te wrijven over de ontwikkeling van wat sterkere sturing door de overheid en dergelijke richting corporaties.

De heer **Groot**: In 2002 zegt u in de Kamer dat de Woonwet op basis van het advies van de Raad van State in de prullenbak is beland. Ik maak daaruit op dat u dat niet betreurde.

De heer **Van Bochove**: Gezien het feit dat ik zojuist noemde en mij baserend op de hoofdlijnen die wij uit de nota "Mensen, wensen, wonen" konden opmaken en mede gezien de uitspraken van de hoofdstromen op dat terrein, betreurde ik dat niet.

De heer **Groot**: Helder.

In 2002 zegt u tijdens de plenaire behandeling van de begroting -- ik neem aan dat die begroting uw eerste was -- dat het initiatief voor maatregelen waarbij corporaties hun vermogen inzetten voor de stedelijke vernieuwing, bij de corporaties zelf moet liggen. Herinnert u zich dat nog?

De heer **Van Bochove**: Ja.

De heer **Groot**: Mogen wij daaruit opmaken dat u in die tijd sterk overtuigd was van de eigen kracht van de woningcorporaties en van zelfregulering in de sector?

De heer **Van Bochove**: Dat zijn twee verschillende dingen. Ik was sterk overtuigd van de kracht van woningbouwcorporaties en ik vond ook dat woningbouwcorporaties op dat punt hun verantwoordelijkheid moesten nemen. Zij hebben een taakstelling en een opdracht en daarbinnen moeten ze hun werk doen. Daarvoor moeten ze verantwoordelijkheid nemen.

Als u het over zelfregulering hebt, dan hebt u het over de manier waarop je het toezicht organiseert, hoe je elkaar aanspreekt en hoe je elkaar corrigeert. Dat laatste element zat minder in mijn inbreng die u zojuist citeerde dan het eerste.

De heer **Groot**: Geloof u wel in de kracht van het interne toezicht?

De heer **Van Bochove**: Dat kan als je het goed organiseert. Als je het toezicht op eigen kracht moet doen, dan heb je een goed stelsel van checks-and-balances nodig om willekeur te voorkomen en om ervoor te zorgen dat mensen ook een goede mate van terugvalmogelijkheid hebben. Dat wil zeggen: als zij van bepaalde dingen worden beschuldigd of op bepaalde dingen worden aangesproken, dan moeten ze bijvoorbeeld in beroep kunnen gaan. Het kan dus. Maar je kunt het ook op een andere manier organiseren, namelijk buiten de sector om. Je kunt het verder ook neerleggen bij -- wij hebben dat later bepleit en toen is het ook nadrukkelijk aan de orde geweest -- een volkshuisvestingsautoriteit. Die zou daar een rol en een taakstelling in kunnen hebben.

De heer **Groot**: Dat was toen nog niet aan de orde. Toen domineerde het geloof in de disciplinerende werking van het interne toezicht.

De heer **Van Bochove**: Dat is maar betrekkelijk, omdat wij in debatten, ook in die periode al, met de minister spraken over een aantal zaken die wij van betekenis vonden en waarvan wij vonden dat er aandacht voor moest zijn. Dat had te maken met governance. Dat had te maken met visitatie. Dat had te maken met de discussies die in die jaren ook al speelden over stijgende bedrijfslasten en dat soort dingen meer. De vraag was -- daar hebben we toen met minister Dekker verschillende keren over gediscussieerd -- of je vanuit de overheid op de een of andere manier strakkere regels moest stellen.

De heer **Groot**: In 2003 komt er een rapport uit van het Centraal Fonds waarin staat dat interne toezichthouders een te beperkte rol en taakopvatting

hebben. De bevinding van het rapport is dat woningcorporaties zich vooral richten op de financiële continuïteit en te weinig volgen hoe het bestuur functioneert en te weinig aandacht hebben voor maatschappelijke prestaties. Kunt u zich dat rapport nog herinneren?

De heer **Van Bochove**: Het rapport kan ik mij niet herinneren, maar ik weet dat de lijn die u zojuist aangaf, onderdeel van discussie is geweest.

De heer **Groot**: Had dit invloed op uw overtuiging hoe het systeem van zelfregulering en interne governance werkte?

De heer **Van Bochove**: U legt in dit verband opnieuw de lijn naar zelfregulering. Zelfregulering zie ik toch ook in de relatie tussen corporaties onderling en in de afspraken die tussen partijen zijn gemaakt over hoe je elkaar kunt aanspreken. Het interne toezicht is een zaak waarbij je speciale aandacht moet hebben voor de kwaliteit van de toezichthouder, de wijze waarop die toezichthouder functioneert en de wijze waarop de raad van commissarissen of de raad van toezicht is samengesteld. Los van het feit dat wij vertrouwen hadden in de mogelijkheden die de corporatie zelf had en dat de vraag of wij dat allemaal via de wet moesten regelen, wel degelijk aan de orde was, gingen wij ervan uit dat de corporaties dat ook voor een belangrijk deel zouden kunnen doen.

De heer **Groot**: Zelf zouden kunnen doen?

De heer **Van Bochove**: Spreek ze erop aan, zorg ervoor dat ze ook op dat punt hun huiswerk adequaat doen. Als de sector -- daar ging het natuurlijk om -- de politiek aanspreekt dat hij verzelfstandigd is en dat de politiek zich niet voortdurend met zijn interne zaken moet bezighouden, dan mag de politiek tegen de sector zeggen: dat moet je je zaken wel op orde hebben. Dat was de situatie van dat moment.

De heer **Groot**: In de Woonwet stonden natuurlijk ook al een aantal aanscherpingen van de governancewetgeving, waaronder een

treasuryinstituut. Die wet ging van tafel. Wij komen niet in de stukken tegen dat er in 2002 zo sterk getrokken werd aan het versterken van die interne governance door het kabinet waarin Kamp minister werd.

De heer **Van Bochove**: Nee, ik geloof ook wel dat u daar gelijk in hebt, maar dat betekent niet dat wij in onze gesprekken, ook met de sector, niet nadrukkelijk aangaven dat het wel een belangrijk punt is. In '95 was men door de brutering ook financieel van de banden met de overheid af. Als je van de politiek vraagt "jongens, geef ons de kans en de tijd om ons te ontwikkelen" en "behandel ons nou als ondernemingen die verantwoordelijk zijn voor hun eigen taken", dan was het wel degelijk de discussie, ook met het veld, "jongens, als dat zo is, dan moeten jullie je verantwoordelijkheid adequaat nemen".

De heer **Groot**: Ja. Dan moet de sector dus eerst zelf zijn verantwoordelijkheid nemen. Was dat de inzet?

De heer **Van Bochove**: Dat was aanvankelijk nadrukkelijk de inzet, ja.

De heer **Groot**: Hoe was uw relatie met Aedes?

De heer **Van Bochove**: Ik denk dat de relatie met Aedes in de periode 2002-2012 altijd een zakelijke, goede relatie is geweest.

De heer **Groot**: Een zakelijke en goede relatie. En uw relatie met de heer Van Leeuwen?

De heer **Van Bochove**: Mijn relatie met de heer Van Leeuwen was zakelijk en constructief, maar wij spraken elkaar zo nu en dan ook stevig aan op verschillen. Een voorbeeld daarvan is de vraag hoe je omgaat met een aantal zaken op het gebied van intern toezicht, de ontwikkeling van de corporatie en de rol van de overheid versus de corporatie. Daar konden we best stevig over discussiëren.

De heer **Groot**: Kunt u iets specifieker zijn over op welke punten u van inzicht verschilde met Aedes?

De heer **Van Bochove**: Specifieker zijn over geschilpunten ... In de sector werden er opmerkingen gemaakt over bijvoorbeeld de versterking van het interne toezicht. Hoe ga je daarmee om? Hoe ga je om met de relatie tussen de interne toezichthouder en de bestuurder? Hoe ga je om met de verantwoordelijkheden die corporatie nemen in hun beleid? Gaan we ons alleen op onze sociale taak richten of gaan we ons breder richten?

De heer **Groot**: Maar wat vond u en wat vond Van Leeuwen?

De heer **Van Bochove**: Van Leeuwen -- ik zeg het in mijn woorden -- vond dat hij stond voor een sector die inderdaad in ontwikkeling was en die moest doorgroeien naar verdere verzelfstandiging, waarbij ook het aspect van zelfregulering natuurlijk een belangrijk element met zich bracht: erop aanspreken, komen met codes waar men aan moet voldoen et cetera. Ik ben heb als woordvoerder daarover steeds gezegd: "Daar zitten een aantal elementen in, maar je moet wel de problemen die zich voordoen, oplossen. Als je die rol wilt hebben, dan moet je dat ook stevig doen, want er doen zich best wel incidenten voor die aanleiding geven om over die stevige aanpak te discussiëren."

De heer **Groot**: Dus Van Leeuwen zei: wij zijn in ontwikkeling en we willen het zelf oplossen. En u zei: dat is prima, maar dan moet u het ook wel doen.

De heer **Van Bochove**: Dat is het beeld dat ik daar nog steeds bij heb, ja.

De heer **Groot**: Dat is dan toch van "de zelfregulering moet wel echt handen en voeten krijgen".

De heer **Van Bochove**: De zelfregulering moet handen en voeten krijgen. U kunt ook uit de stukken opmaken dat wij tegelijkertijd al in een vrij vroeg stadium, 2003, 2004, stappen zijn gaan zetten. Er deden zich namelijk wel

een aantal zaken voor waarvan je je moest afvragen of je dat niet landelijk moest regelen. Laat ik een voorbeeld noemen dat we uiteindelijk wel in de Herzieningswet hebben geregeld. Dat is de verplichte visitatie. Daarover hebben we vrij lang gediscussieerd. Eigenlijk begon dat al in die periode. Aedes zei: "Dat kunnen we zelf regelen. Daar hebben we een code voor en daar hebben we geen wetgeving voor nodig." Dat vinden ze, geloof ik, tot op de dag van vandaag. Wij zeiden dan: "Je zegt wel dat je het kunt regelen en je zegt wel dat je een code hebt, maar wij stellen vast dat het bij een heleboel corporaties nog niet gebeurt. Het is van tweeën één. Wij gaan dus, omdat het niet gebeurt, daar het nodige van vinden."

De **voorzitter**: De heer Mulder heeft een aanvullende vraag.

De heer **Mulder**: Mijnheer Van Bochove, u zegt: eigenlijk waren wij blij dat de ideeën van minister Remkes niet doorgingen. Wij zien niet dat u of het CDA, nadat de Woonwet bij de Raad van State bleef hangen, in de Kamer het initiatief nam om ervoor te zorgen dat het interne toezicht beter zou gaan. U zegt wel: ik sprak partijen daar wel op aan. Kunt u een paar concrete gesprekken noemen waarin u dat hebt gedaan?

De heer **Van Bochove**: Mag ik allereerst bij uw eerste opmerking aanhaken? Wij hebben in de Kamer in die tijd wel degelijk in onderscheiden debatten ... Wij hebben er in die tijd heel veel gehad. Ik noem de stijging van de bedrijfslasten, de salarissen van bestuurders, problemen met intern toezicht, governance en visitatie. Dat soort aspecten hebben we wel degelijk in de Kamer aan de orde gesteld. Hoewel al vrij snel duidelijk was dat die huisvestingswet¹ niet door kon gaan en er een nieuwe huisvestingswet moest komen -- wij gingen er ook van uit dat die er zou komen -- hebben we de aanzetten daartoe in allerlei deelelementen wel degelijk gegeven. U vraagt wat er uit die gesprekken met de sector bleek. Natuurlijk hadden wij

---

¹ Schriftelijke kanttekening van dhr. Van Bochove: "Er wordt in het verslag op pagina 10 in het laatste blok [en op pagina 15] verschillende keren gesproken van "huisvestingswet". Dat is ongetwijfeld zo gezegd. Voor alle duidelijkheid moet dit zijn 'woonwet'. (...) De huisvestingswet is een totaal andere wet. Het ging in dit deel voortdurend over de woonwet. Het zal zijn gezegd zoals het er staat en alle aanwezigen begrepen welke wet werd bedoeld, maar het gaat om de woonwet."

geen gereguleerd bestuurlijk overleg -- laat ik het zo maar noemen -- van de Kamer dan wel de CDA-fractie in de Tweede Kamer met het bestuur van Aedes om nog eens een keer precies te kunnen vertellen hoe de zaken ervoor stonden. Ik denk ook niet dat dit paste bij de verhoudingen. Als wij in het land waren, als wij bij corporaties langsgingen, als wij bestuurders spraken en als er wethouders bij ons langskwamen, vroegen wij wel: "Hoe zit dat nou? Hoe hebben jullie dat nou georganiseerd? Hoe zit dat nou in jullie corporatie?" Wij probeerden langs die lijn wel degelijk een beeld te krijgen en een stimulans te leveren om zaken te verbeteren.

De heer **Mulder**: Wij hebben eerder deze week de heer Van der Moolen van het CFV hier gehad. Dat was de auteur van die rapporten. Zijn beeld was dat er door de politiek nauwelijks wat met die rapporten werd gedaan. Nu blijkt dat er wel degelijk iets mee is gedaan.

De heer **Van Bochove**: De rapporten van het Centraal Fonds Volkshuisvesting werden in de Kamer behandeld en meestal geagendeerd voor een algemeen overleg met de minister. Daar werd dan met de minister van gedachten gewisseld over de vraag of er op dat punt maatregelen nodig waren. Dat is een kant. De andere kant is dat je wel het land inging met de bevindingen in die rapporten; die maakten onderdeel uit van wat zo mooi je referentiekader heet. Op die manier probeerde je te toetsen of dat werkelijk zo was, hoe het daarmee stond en of je op basis daarvan tot stappen moest komen. Een deel van die stappen hebben we ook gezet door -- ik verwijs daarvoor naar wat ik zo-even zei -- te pleiten voor een aantal maatregelen die je volgens ons wel degelijk kon nemen, zonder dat je meteen de integrale wet op de agenda had.

De **voorzitter**: Mijnheer Groot, u vervolgt.

De heer **Groot**: Minister Kamp zit er maar heel kort, doordat het kabinet met de LPF een kort leven is beschoren. Daarna komt het kabinet-Balkenende II met mevrouw Dekker als minister van VROM. Zij kondigt een nieuw arrangement aan tussen de overheid en de corporaties. Dat zou uiteindelijk

moeten leiden tot een wijziging van het BBSH en de Woningwet. In haar aanpak kiest mevrouw Dekker meer voor de lijn van zelfsturing dan haar voorganger, staatssecretaris Remkes, die toch wat meer sturing en coördinatie wilde. Sloot die lijn van denken beter aan bij wat u wilde?

De heer **Van Bochove**: Ja. De lijn die mevrouw Dekker in die periode uitzette, was een lijn die werd uitgezet in het kader van de coalitieafspraken. Ik denk dat die lijn inderdaad wat dichterbij de standpunten van de CDA-fractie lag dan de lijn van het voorstel-Remkes.

De heer **Groot**: Ja, want dat was een paars kabinet dat -- u zei het zelf -- voor een andere uitruil had gekozen. Het sloot dus beter aan bij het CDA-gedachtegoed?

De heer **Van Bochove**: Ja.

De heer **Groot**: In 2004, terwijl Dekker bezig is, neemt u samen met uw collega Staf Depla, die hier vanochtend is geweest, het initiatief tot een parlementair onderzoek. Dat wordt uitbesteed aan RIGO. De onderzoeksvraag is of het omvangrijke budget van de corporaties op een effectieve en efficiënte wijze kan worden ingezet. Waarom nam u het initiatief tot dat onderzoek?

De heer **Van Bochove**: Omdat de minister zou komen met een aanpassingsvoorstel op het BBSH. De minister was goed geëquipeerd doordat hij zich kon laten assisteren door een behoorlijke ambtelijke organisatie. Bovendien paste het ook wel een beetje bij de afspraken tussen de minister en de brancheorganisatie. De Kamer is natuurlijk niet zo stevig geëquipeerd en wij wilden ...

De heer **Groot**: Wat bedoelt u met "past bij de afspraken tussen de minister en de brancheorganisatie"?

De heer **Van Bochove**: De minister probeerde met de brancheorganisatie te komen tot een goede samenwerking en tot afspraken over hoe wij in gezamenlijkheid die volkshuisvestingssector gaan inrichten.

De heer **Groot**: Ook dat is een andere aanpak dan die van de heer Remkes, hè?

De heer **Van Bochove**: Ja, maar ik bedoel daarmee in mijn verhaal te zeggen dat zij, los van haar eigen ambtelijke ondersteuning, door met de brancheorganisatie af te spreken "wij moeten samen optrekken en dat kan inhoud geven aan datgene aan regelgeving waar mee ik kom" ... Ik weet niet of dat uiteindelijk zo zou zijn, maar dat was wel een mogelijkheid. Toen hebben wij gezegd: dan moeten wij ons wel goed voorbereiden op die discussie. Daarom hebben wij een aantal vragen opgesteld. Wij hebben ook gevraagd naar systemen die je in de sector zou kunnen toepassen. Wij hebben RIGO om dat rapport gevraagd, zodat wij ook goed beslagen ten ijs zouden komen in de discussie met de minister.

De heer **Groot**: RIGO werkt voortvarend en komt al in 2005 met dat rapport. De conclusies waren eigenlijk behoorlijk hard. Het rapport zet heel grote vraagtekens achter de vraag of het omvangrijke budget dat corporaties inmiddels hebben, efficiënt en effectief kan worden ingezet. Kwam die uitkomst voor u als een verrassing of wist u dit eigenlijk al?

De heer **Van Bochove**: Het eerste deel wisten wij. Er was sprake van een behoorlijke overmaat aan vermogen, als ik dat zo mag noemen. In elk geval leek het daar wel op. Verder wisten wij natuurlijk ook wel dat er op dat punt knelpunten lagen, maar de hardheid en de directheid waarmee RIGO dat opschreef, waren wel een verrassing.

De heer **Groot**: Dus dat toch wel. Minister Dekker reageert daarop in december 2005. Ze zegt dat het een goede analyse is, maar dat ze niet kiest voor versterking van de sturing, maar voor meer ruimte voor zelfsturing. Wat vond u daarvan?

De heer **Van Bochove**: Daarover hebben wij wel een discussie gevoerd. Als Kamer hebben wij naar aanleiding van dat rapport ook anderen gevraagd wat zij daarvan vonden. Wij hebben een hoorzitting gehouden. Ik weet niet meer precies hoelang dat heeft geduurd, maar wij hebben wel een hoorzitting gehouden waarin we een aantal partijen de gelegenheid hebben geboden om ook hun mening daarover te geven. Daarbij waren natuurlijk ook weer alle hoofdrolspelers aanwezig. Vervolgens zijn wij het debat met de minister aangegaan. Dat leidde wat ons betreft wel tot een aantal zaken.

1. Er blijft toch wel behoefte aan een woningwet. Kun je het BBSH als specifiek instrument en de Algemene Maatregelen van Bestuur niet beter wettelijk regelen? Dat speelt ook voortdurend in de rest van mijn inbrengen mee. Ik heb bij de Herzieningswet nog een uitgebreide discussie met de toenmalige minister gevoerd over de vraag of je dat allemaal in het BBSH moest zetten.

2. Wij hebben vooral gekeken naar de spanning die je meer en meer voelde, tussen zelfregulering en het zich voordoen van knelpunten of -- laat ik het anders zeggen -- het zich niet oplossen van die knelpunten. Hoe kun je daar een goede weg in vinden? Dat was wel een beetje het lastige in dat debat.

De heer **Groot**: Maar uiteindelijk steunt u wel de lijn die minister Dekker hierin kiest?

De heer **Van Bochove**: Uiteindelijk steunen wij de lijn die minister Dekker kiest, omdat die in hoofdlijnen nog steeds past bij het denken waar wij als CDA in zaten. Ik wijs er ook op dat wij op dat ogenblik nog nadrukkelijk dachten over een wetsvoorstel om de maatschappelijke onderneming en dergelijke op een goede manier handen en voeten te geven. We keken dus niet alleen naar de corporatiesector, maar ook breder, en dat betekende dat je die maatschappelijke onderneming ook de ruimte moest geven om te functioneren.

De heer **Groot**: Als je goed naar de reactie van minister Dekker kijkt, dan knuffelt ze dat rapport toch min of meer een beetje dood: "Ik deel de analyse,

maar ik deel eigenlijk niet de gevolgtrekking die eruit getrokken wordt, namelijk toch wat meer sturingselementen inbrengen. Ik ga precies de andere kant op."

De heer **Van Bochove**: Ik weet niet of zij precies de andere kant op ging, want ook de minister wilde wel dat er voor een aantal zaken die de Kamer had aangedragen, oplossingen kwam. Dat zijn de zaken die ik zojuist allemaal noemde en die ook in de Herzieningswet uiteindelijk op de een of andere manier een plaatsje hebben gekregen.

De heer **Groot**: Dan zijn wij heel veel jaren verder!

De heer **Van Bochove**: Ja, dat weet ik wel, maar op dat moment speelden ze al. Ze wilde daar ook niet helemaal afscheid van nemen. Dat was een kant van de lijn. De andere kant van de lijn was inderdaad: ja, je kunt wel zeggen dat je dat strakker moet doen, maar daar geloof ik niet in. Dat mag natuurlijk. Je hoeft niet elk rapport dat je laat schrijven, een-op-een over te nemen. Dat is de ruimte die de minister heeft.

De heer **Groot**: Ja. In die zin steunde u dus minister Dekker in haar weigering om dat deel van het rapport over te nemen.

De heer **Van Bochove**: Wij hebben uiteindelijk twee dingen gedaan. Wij hebben gezegd dat we de hoofdlijn van de minister steunden. Op dat punt zijn wij de minister niet afgevallen. Wij hebben haar gesteund. We zaten ook met haar in een coalitieverband. Daar waren natuurlijk ook afspraken over gemaakt. Aan de andere kant zie je dat de discussie in toenemende mate aan de orde komt: "Moeten we toch niet meer dingen gaan regelen? Waar blijft de huisvestingswet? Moet we daar niet een aantal zaken in vastleggen? Moeten we niet meer dingen vastleggen in de Herzieningswet, de Woningwet?" Die breuklijn zit in de periode tussen 2006 en 2008.

De heer **Groot**: Ja, veel later pas.

De heer **Van Bochove**: Nou, dat is niet zo veel later, want het rapport van RIGO hebben wij, geloof ik, aan de hand van de brief van de minister in december 2005 ...

De heer **Groot**: ... pas behandeld.

De heer **Van Bochove**: ... behandeld. Je ziet dan in 2006 tot 2008 die kanteling meer en meer komen.

De heer **Groot**: De opdracht tot het rapport dateert van 2004.

De heer **Van Bochove**: Ja, dat is duidelijk. Ik begrijp dat, maar ik kan nog wel meer voorbeelden noemen van voorstellen die een lange weg zijn gegaan. Om de lijn dan nog maar even door te trekken in de gedachtegang ...

De heer **Groot**: Laten wij dat niet doen, want wij hebben nog wel heel vragen.

De heer **Van Bochove**: U zult gezien hebben dat die lijn in het regeerakkoord van 2007 nog steeds zit, pijler 6.

De heer **Groot**: Er zijn nog andere rapporten van het Centraal Fonds verschenen. Die gaan over intern toezicht, treasury, de vermogensovermaat, het aangaan van verbindingen door woningcorporaties en de stijgende bedrijfslasten. In die rapporten, maar ook in het RIGO-rapport, wordt de conclusie getrokken dat de minister geen goed zicht heeft op wat woningcorporaties presteren. En dan is het natuurlijk de vraag of de Kamer die rapporten wel heeft opgepakt.

De heer **Van Bochove**: Ik denk dat de Kamer wel ... Laat ik het anders formuleren: de Kamer heeft eigenlijk elk rapport dat aan de orde was ... Als het Centraal Fonds met een rapport kwam, dan kreeg de Kamer dat rapport altijd en over dat rapport vond later ook altijd een debat plaats. De Kamer

heeft in toenemende mate de punten die u zojuist opsomde, opgepakt. Als u vraagt of wij dat dan meteen hebben vertaald in wet- en regelgeving, is het antwoord nee.

De heer **Groot**: Hebt u ook een idee hoe de rapporten bij de sector vielen?

De heer **Van Bochove**: Bij de sector vielen die niet altijd even goed, omdat de verhouding tussen Centraal Fonds en de sector in die tijd niet tot de beste behoorde.

De heer **Groot**: Dat wist u ook in die tijd al?

De heer **Van Bochove**: Ja.

De heer **Groot**: En hoe vielen die rapporten bij minister Dekker? In de afgelopen verhoren hebben wij gehoord dat er toch wat wrijvingen waren en dat minister Dekker zelfs aangedrongen zou hebben op het ontslag van de heer Van der Moolen, omdat die rapporten haar onwelgevallig waren. Hebt u daar iets van meegekregen?

De heer **Van Bochove**: Nee, niet anders dan dat ik daar in de berichten en in de verhalen die toen al de ronde deden, uiteraard wel eens iets over heb gehoord. Er werd weleens wat over gezegd. Ons is nooit een-op-een bericht dat de verhoudingen van een zodanige aard waren dat betrokkenen niet meer door één deur zouden kunnen of dat ze afscheid van elkaar zouden willen nemen. Dat er spanningen waren tussen enerzijds Aedes en anderzijds het Centraal Fonds, was ons bekend. Over hoe partijen over en weer vanuit hun eigen verantwoordelijkheden bij de minister aandrongen op maatregelen, kan ik u niets zeggen. Daar is mij inhoudelijk niks van bekend.

De heer **Groot**: Het Centraal Fonds en ook RIGO constateren dat er geen zicht is op het individueel presteren van woningcorporaties. Vindt u dat het individueel presteren van woningcorporaties onder de verantwoordelijkheid van de minister valt?

De heer **Van Bochove**: Dat is een discussie die al die jaren wordt gevoerd. Als je vindt dat het onder de verantwoordelijkheid van de minister valt, dan is het met minimale menskracht uitgevoerd. De minister heeft uiteindelijk wel het volkshuisvestelijk toezicht naar zich toe getrokken -- dat lag namelijk oorspronkelijk bij de gemeenten -- en het financieel toezicht is naar het Centraal Fonds gegaan. Op enig moment is ook het volkshuisvestelijk toezicht naar het Rijk gegaan. Wij kregen informatie die -- laat ik het zo maar zeggen -- samengevat was over ruim 400 corporaties. Maar wij kregen niet het beeld per individuele corporatie. Ik weet overigens ook niet of dat wel het niveau is waarop je in de Kamer moet discussiëren; daar kun je ook nog wat van vinden.

De heer **Groot**: Wist u dat het toezicht door het ministerie, zoals in de afgelopen verhoren is gebleken, werkte volgens een piepsysteem?

De heer **Van Bochove**: Ik weet niet precies hoe ik dat moet interpreteren. Er was in die tijd een behoorlijke discussie over de mogelijkheid dat een wethouder zei: ik heb een probleem met een corporatie en ik weet niet wat ik daaraan moet doen'. Die discussie werd ook wel op symposia en dergelijke aan de orde gesteld. Gemeentebestuurders zeiden: "Ik wil een aantal maatregelen nemen op het gebied van volkshuisvesting en de corporatie wil niet meewerken, ook al ben ik heel redelijk. Bij wie kan ik nou terecht? Ik heb geen mogelijkheid om het uiteindelijk uit te vechten." Wij waren de stelling toegedaan: dan moet je je melden bij de minister, want die gaat over het toezicht op de corporaties. Hoe je dat moest aanpakken, was dus niet adequaat geregeld. Anderen vonden dat je dat via de minister van Binnenlandse Zaken moest doen, omdat er een duidelijkere lijn zou moeten komen over de positie van de gemeente ten opzichte van de corporatie. Dat was dus inderdaad niet goed geregeld. Het is inderdaad zo dat ik weet dat bestuurders van bijvoorbeeld gemeenten ... Het ging soms ook andersom: een corporatiebestuurder die vond dat zijn gemeente niet wilde meewerken, ging soms ook naar de minister. Op basis daarvan heeft ook weleens een interventie plaatsgevonden. Of het hele toezicht op een

piepsysteem werkte? Ik heb begrepen dat dit hier gezegd is, maar ik heb niet ervaren dat het héle toezicht op een piepsysteem werkte. Het toezicht op de corporaties was beperkt door het gebrek aan menskracht.

De heer **Groot**: Dat wist u wel?

De heer **Van Bochove**: Ja, want wat wij wisten, was dat ... De minister gaf ons elk jaar een overzicht van de bevindingen, maar je kreeg nooit een overzicht van elke individuele corporatie. Daaruit kun je de conclusie trekken dat ze niet allemaal individueel op die manier werden getoetst. Tegelijkertijd was het ook wel spannend dat elke individuele corporatie wel elk jaar een oordeelsbrief kreeg, want daaruit kreeg je op zijn minst de indruk dat er naar elk jaarverslag en elk ander ding zorgvuldig was gekeken. Daar zit natuurlijk wel een zekere spanning.

De heer **Groot**: Achteraf blijkt dat die oordeelsbrieven heel beperkt waren.

De heer **Van Bochove**: Ik heb geen harde feiten om dat te onderbouwen, maar ik denk dat je uit het volgende voorbeeld wel kunt concluderen dat men per jaar vooral lette op een bepaald aspect. Men keek de verslagen op dat aspect na. Is daaraan voldaan? Het volgende jaar koos men weer een ander aspect. Dat kon je wel zo'n beetje uit die brieven halen.

De heer **Groot**: In de periode 2008-2010 gaat minister Van der Laan de oordeelsbrieven uitbesteden aan het Centraal Fonds. Dan krijg je twee jaar lang de situatie dat je wel gegevens krijgt over individuele corporaties. Was u er blij mee dat u toen wel meer specifieke informatie over woningcorporaties kreeg?

De heer **Van Bochove**: Ja, dat is één kant. Je bent blij dat je meer kennis krijgt van de specifieke toestand van individuele corporaties. Aan de andere kant ben je als Kamerlid met het dossier Wonen en soms nog wat andere dossiers niet in staat om al die elementen een-op-een op hun merites te beoordelen en om daarover een opvang te debiteren. Dat is volslagen

onmogelijk. In dat opzicht moet je naar een bepaalde hoofdlijn kijken of je moet je richten op incidenten en op toetsen. Wanneer je in een bepaalde regio op werkbezoek ging, probeerde je die informatie wel mee te nemen en te toetsen.

De heer **Groot**: Wat deed u met die informatie? Dit, dus?

De heer **Van Bochove**: Ja, dit. Als het meer generiek was, vroegen wij ook wel in algemene overleggen met de minister hoe zaken zich ontwikkelden en wat men daaraan deed. Soms probeerde je ook door middel van een Kameruitspraak dit of dat onder de aandacht te brengen.

De heer **Groot**: Je krijgt in elk geval eindelijk meer zicht op het functioneren van individuele corporaties. Is dat winst?

De heer **Van Bochove**: Ja, dat is zo. Maar daar zit wel een lastig element in. Elke corporatie opereert mede onder de lijn van de lokale omstandigheden en die ken je natuurlijk niet altijd.

De heer **Groot**: Natuurlijk, maar het geeft wel inzicht.

In 2011, wanneer minister Donner aan het bewind is, wordt de rol van het CFV teruggedraaid. Die informatiestroom valt daardoor weer weg. Weet u waarom dat gebeurde?

De heer **Van Bochove**: Nee.

De heer **Groot**: Wat vond u daar nou van?

De heer **Van Bochove**: Het is heel lastig om die vraag te beantwoorden, omdat ik niet precies weet langs welke lijn wij daar toen op gereageerd hebben.

De heer **Groot**: Ik vraag u dan toch in uw geheugen te graven, want het is ...

De heer **Van Bochove**: Ik zal even een lijn leggen met een ander dossier. Minister Donner was sterk van mening dat hij als verantwoordelijk minister voor Volkshuisvesting, ook de verantwoordelijkheid op de dossiers moest nemen. Ik ga er dan ook van uit dat dit een van de redenen was waarom hij vond dat BZK weer een wat grotere greep op dat traject moest krijgen. Ik stel vast dat wij heel blij waren met de gegevens die we van het Centraal Fonds kregen. In 2012 heb ik de Kamer verlaten. Ik heb dus niet meer een uitgebreide ervaring met hoe het daarna ging met rapporten die vanaf 2011, 2012 naar de Kamer gingen.

De heer **Groot**: Hebt u minister Donner aangesproken met "wij waren net zo blij met die informatie, wat doet u nu?"

De heer **Van Bochove**: Nee. Daar kan ik wel nee op zeggen. Nee.

De heer **Groot**: Waarom niet?

De heer **Van Bochove**: Dat weet ik niet. Dat weet ik niet meer.

De heer **Groot**: De Kamer heeft er jarenlang voor geijverd om meer inzicht te krijgen in wat woningcorporaties presteren. Wanneer er eindelijk wat meer onderbouwde oordeelsbrieven komen, draait minister Donner het weer terug.

De heer **Van Bochove**: Ik heb er geen adequaat antwoord op.

De heer **Groot**: Het ligt toch zeker voor de hand om daar dan vragen over te stellen?

De heer **Van Bochove**: Ja, dat is ook zo. Het ligt voor de hand, maar ik kan nu niet meer terughalen waarom ik dat toen eigenlijk niet gedaan heb.

De heer **Groot**: Nog even terug naar minister Dekker en haar voornemen om te komen tot een nieuw arrangement. U zegt: daar zaten ook wel aanzetten in om woningcorporaties meer aan te sturen op prestaties. Tegelijkertijd zegt

u in een debat eind 2005 dat u al het nodige wilt doen om de regelgeving voor woningcorporaties verder terug te dringen. Hoe moeten we dat met elkaar rijmen?

De heer **Van Bochove**: Dat heeft alles te maken met het feit dat ik op dat ogenblik nog niet toe was aan het versterken van de grip, het aantrekken van de teugels bij de corporaties. Ik was van mening dat de corporaties in hun kansen en ontwikkelingen de ruimte moesten hebben. Hoe je het ook wendt of keert, het waren ondernemingen, weliswaar maatschappelijke ondernemingen of ondernemingen met een maatschappelijke taak, en die moesten de ruimte krijgen om zichzelf te ontwikkelen. Ze moesten elkaar daarop ook aanspreken. Ik was het dus eens met die lijn. Het tweede deel van het verhaal -- ik geloof wel dat ik in herhaling begin te vallen -- is dat je op een aantal terreinen waarvan je zag dat ze toch niet goed gingen, aandrong met "probeer daar nou eens wat scherper in te opereren als minister en probeer daar afspraken over te maken".

De heer **Groot**: Scherper opereren is toch iets heel anders dan de regelgeving zo veel mogelijk terugdringen? U roept daartoe wel op in het hoofdlijnen debat van 29 juni 2005.

De heer **Van Bochove**: Wij zaten in die tijd in de discussie dat we de regelgeving en de administratieve lastendruk wilden terugdringen. Dat was een breder maatschappelijk thema; het speelde dus niet alleen bij de corporatiesector. Daar speelde dit traject ook in mee. In hoeverre moet je nu voortdurend de sector met nieuwe regels belasten? Is dat de oplossing en de panacee voor alle kwalen? Ik denk het overigens niet. Dat was de eerste lijn van de discussie. De tweede lijn was: hoe kun je er binnen dat kader, binnen die afspraken, toch voor zorgen dat er een aantal zaken worden geregeld. Dat hoeft helemaal niet in tegenspraak met elkaar te zijn. Je ziet heel vaak dat je bijvoorbeeld ... Ik bedenk iets wat we toen niet aan de orde hebben gesteld maar wat we toen wel aan de orde zouden kunnen hebben gesteld: in een convenant afspreken dat ze wel aan die en die dingen aandacht blijven besteden.

De heer **Groot**: Een covenant is zelfregulering.

De heer **Van Bochove**: Dat had een mogelijkheid kunnen zijn. Er is dan sprake van zelfsturing, maar tegelijkertijd zorg je ervoor dat je met de overheid tot een aantal thema's komt waarover je afspraken maakt.

De heer **Groot**: Was u het met de heer Van Leeuwen eens, als het gaat over het terugdringen van regelgeving, dat het BBSH best op twee A4'tjes kon?

De heer **Van Bochove**: Ik heb regelmatig gezegd dat het BBSH wat mij betreft in een wettelijk kader zou moeten worden ingepast en dat het BBSH eigenlijk een sturingselement is dat ik graag vervangen zou hebben gezien door een aantal afspraken in wetgeving.

De **voorzitter**: Mijnheer Mulder, aanvullend.
Het was één A4'tje, collega Groot!

De heer **Mulder**: Ik ga nog even door op het voorgaande punt.
De heer Van Leeuwen zei hier dat hij het BBSH wilde terugbrengen tot één A4'tje. Collega Groot zei al dat u in een debat op 29 juni 2005 hebt gezegd dat de regelgeving voor corporaties tot het uiterste moet worden teruggedrongen. Dat zou kunnen klinken als "het moet naar één A4'tje". Was u het eens met de heer Van Leeuwen?

De heer **Van Bochove**: Nee, want ik heb het nooit over één A4'tje of iets dergelijks gehad. Ik heb er altijd voor gepleit dat we dat BBSH zouden afschaffen en in een wettelijke regel zouden neerleggen.

De heer **Mulder**: Ik neem aan dat dat niet een wettelijke regel van één A4'tje zou worden.

De heer **Van Bochove**: Het lijkt mij zeer onwaarschijnlijk dat dat mogelijk is.

De heer **Mulder**: U was het op dat punt met de heer Van Leeuwen oneens.

De heer **Van Bochove**: Ja. Als hij die uitspraak over dat ene A4'tje op die manier heeft gedaan, dan ...

De heer **Mulder**: Op die manier, maar de strekking?

De heer **Van Bochove**: Ik heb al gezegd wat mijn positie was. Wat mij betreft konden we het BBSH ... Ik had liever gezien dat het in wetgeving zou worden neergelegd. Ik verwijs naar het debat over de Herzieningswet. Daarin heb ik namelijk precies hetzelfde gezegd. Ik geloof dat daar 34 Algemene Maatregelen van Bestuur werden aangekondigd. Die verschijnen binnenkort en daarover heb ik gezegd: waarom vervang je die niet door een aantal heldere wettelijke regels?

De heer **Mulder**: Ik vraag het toch heel precies: zouden dat dan veel of weinig wettelijke regels moeten zijn?

De heer **Van Bochove**: Dat moeten weinig ... Dat moeten passende wettelijke regels zijn. Ik heb zojuist al gezegd dat als je de administratieve lastendruk wilt terugdringen, dan ...

De heer **Mulder**: Is "passend" dan weinig in uw ogen? Ik vind dat u de vragen wat omzeilt.

De heer **Van Bochove**: O, dan kan. Dat ligt niet in mijn bedoeling.

De heer **Mulder**: Moet het dan een grote of een kleine wet zijn?

De heer **Van Bochove**: Ik wil een passende wet.

De heer **Mulder**: Een passende wet.

De heer **Van Bochove**: Ja.

De heer **Mulder**: En over de omvang doet u geen uitspraak.

De heer **Van Bochove**: Nee.

De heer **Mulder**: Dus het zou kunnen dat dat hetzelfde is als wat de heer Van Leeuwen wilde: een kleine wet. Dat zou dus kunnen?

De heer **Van Bochove**: Ik leg een relatie met wat ik zojuist heb gezegd, namelijk dat ik van mening was dat je wet- en regelgeving moest terugdringen en dat de overmaat aan administratieve lastendruk moest worden teruggedrongen. Dat was het beeld dat in die tijd bij ons bestond en daar probeerden we werk van te maken. Dat betekent ook dat ik, los van die discussie, heb gezegd: het BBSH lijkt mij langzamerhand wel een heel groot waterhoofd bij de Woningwet, zullen we dat niet in een aantal wettelijke regels vatten? Ik heb mij nooit verdiept in de vraag of dat wettelijke regels van één of twee A4'tjes zouden moeten zijn. Dat is een discussie van anderen. Ik vind dat je in de wet datgene moet opnemen wat noodzakelijk is.

De heer **Mulder**: U zegt dat u een lastig debat had met minister Dekker, ook al zegt u eigenlijk dat zelfregulering wel past bij het denken van het CDA. U had bijvoorbeeld ook de maatschappelijke onderneming. U zag in die periode echter ook dat er problemen waren. U zegt "lastig". Bedoelt u met "lastig" ook dat u twijfelde wat de goede koers was?

De heer **Van Bochove**: Ik merkte in de periode 2006-2008 door de discussie in de fractie en door de discussie die het land, het veld en de sector met ons voerden, dat er in toenemende mate de vraag kwam: moet je niet toch met strakkere regels komen en moet je niet toch nadenken over de vraag of die zelfregulering, of vergaande zelfregulering wel een adequate manier is?

De heer **Mulder**: U zegt: een breuklijn tussen 2006 en 2008. Wat is voor u het moment van de omslag? Wanneer zei u voor het eerst dat zelfregulering op deze manier niet meer ging?

De heer **Van Bochove**: Dat kan ik u niet precies aangeven. In het land ontstonden discussies over prestaties en over prestatieafspraken met corporaties met gemeenten die niet tot stand kwamen. Er mislukten projecten. Er was een groeiend aantal incidenten. Dat alles leidde met elkaar tot de overtuiging: wij moeten toch een slag maken. Ook het feit dat de punten die ik zojuist noemde, visitatie, governance en dergelijke, eigenlijk niet de ontwikkeling kregen die wij wilden, droeg eraan bij dat wij zeiden: je moet dat strakker doen.

De heer **Mulder**: Weet u wat het risico is als je een enquête houdt over problemen? Dat is dat mensen -- u hoort daar vast niet bij -- zeggen: ik had het eigenlijk al vooraf gezien.

De heer **Van Bochove**: Dat hebt u mij niet horen zeggen.

De heer **Mulder**: Nee. Dat heb ik ú niet horen zeggen.

De **voorzitter**: Mijnheer Groot, u vervolgt.

De heer **Groot**: Ik denk dat wij in ieder geval wel kunnen vaststellen dat die omslag er in 2005 nog niet was, want toen pleitte u er nog voor om de regelgeving tot het uiterste minimum terug te brengen. Daaruit blijkt geen grote bezorgdheid in de zin van: er moet ingegrepen worden, de teugels moet aangetrokken worden.

De heer **Van Bochove**: Ik weet niet of je het een met het ander kunt vergelijken. Moet het hebben van grote bezorgdheid onmiddellijk leiden tot een berg regelgeving? Ik weet niet of die redenering zo simpel is.

De heer **Groot**: Neenee. Maar het is wel iets anders dan de regelgeving tot het uiterste minimum terugbrengen. Dat zijn letterlijk uw woorden.

De heer **Van Bochove**: Je moet een passende set maatregelen hebben om ervoor te kunnen zorgen dat zo'n corporatie en de sector adequaat kunnen opereren.

De heer **Groot**: Is passend hetzelfde als het uiterste minimum?

De heer **Van Bochove**: Als dat uw interpretatie van passend is, dan is dat zo.

De heer **Groot**: Dat is uw interpretatie.

De heer **Van Bochove**: Nee, dat is niet mijn interpretatie.

De heer **Groot**: U zegt in 2005 in de Kamer: de regelgeving moet tot het uiterste minimum worden teruggebracht. Dat interpreteert u anno 2014 als passend, als passende regelgeving.

De heer **Van Bochove**: Ja, maar dat vond ik toen ook.

De heer **Groot**: Dus dat is uw interpretatie en niet de mijne.

De heer **Van Bochove**: Ja, maar wat is het uiterste minimum? Dat is een aantal passende maatregelen die ervoor kunnen zorgen dat die sector op een adequate manier functioneert. Je kunt er dan over twisten -- ik zeg het maar even in mijn woorden -- of dat 80 artikelen moeten zijn of 60. Daar kun je over twisten, maar waar het ons vooral om ging, was het terugdringen van wet- en regelgeving en de administratieve lastendruk in brede zin, niet alleen bij de sector maar ook op andere terreinen. Dus ook bij de sector!

De heer **Groot**: Dat was bedoeld om de sector de ruimte te geven om te ondernemen. Dat was de context van het debat.

De heer **Van Bochove**: Het was de sector de ruimte geven om dat te doen waarvoor ze in het leven waren geroepen.

De heer **Groot**: Dat is een mooi bruggetje naar de nevenactiviteiten. Tijdens de krachtwijkenaanpak werd het corporaties toegestaan om een breder takenpakket uit te voeren. Nevenactiviteiten die voor 2007 niet werden toegestaan, mochten daarna wel. In een algemeen overleg zegt u dat u naast fysieke maatregelen ook ruimte wilt geven aan meer sociale bestemmingen, zoals de zorg voor werkgelegenheid en economische ontwikkelingen in de wijk. Mogen we daaruit opmaken dat die uitbreiding van het taakveld, de uitbreiding van de nevenactiviteiten, goed aansluit bij uw opvattingen?

De heer **Van Bochove**: Als het ging om het versterken van de wijken, het thema waarover wij spraken, ging het over de versterking van het onderwijs in de wijken, de versterking van de werkgelegenheid in de wijken en de versterking van de leefbaarheid in de wijken. De CDA-fractie vond dat een corporatie meer zou kunnen doen dan alleen maar voor huisvesting in de wijk zorgen. Als een corporatie investeert in maatschappelijk vastgoed, dan kan daardoor een dokterspost in de wijk mogelijk worden of kan er een brede school in de wijk komen. Door te investeren in maatschappelijk vastgoed kunnen bepaalde ondernemingen daar een plek krijgen en daardoor wordt weer de werkgelegenheid gestimuleerd. Dat had de instemming van de CDA-fractie.

De heer **Groot**: En als woningcorporaties dan activiteiten gaan ontplooiën in Oost-Europa, Zuid-Afrika of de Antillen?

De heer **Van Bochove**: Over het algemeen waren dat geen grootschalige volkshuisvestingsactiviteiten. Het was een vorm van ontwikkelingshulp, waarbij corporaties in Nederland en de brancheorganisatie of een door de corporaties opgericht samenwerkingsverband ervoor zorgden dat men in die gebieden een impuls kreeg om de achterstanden op het gebied van volkshuisvesting op te lossen.

De heer **Groot**: U vond het ook goed dat woningcorporaties zich daarmee bezighielden. U hebt daarover namelijk opgemerkt dat dit te veel werd beknot.

De heer **Van Bochove**: De beperkte schaal waarop dat gebeurde, leidde niet tot grootschalige uitgaven van de corporaties, maar die uitgaven hadden wel een groot effect. Als ik mij beperk tot het Caribisch gebied: daar kon je dat op bepaalde plaatsen ook gewoon concreet waarnemen.

De heer **Groot**: Minister Van der Laan stuurt, na het aftreden van mevrouw Vogelaar, op 24 juli 2009 een brief naar de Kamer met een overzicht van een aantal nevenactiviteiten die woningcorporaties in het verleden zijn toegestaan dan wel zijn afgekeurd. Was u verbaasd over de voorbeelden die in die brief werden beschreven?

De heer **Van Bochove**: Om u de waarheid te zeggen, kan ik mij niet precies herinneren welke voorbeelden in die specifieke brief zijn beschreven.

De heer **Groot**: Het ging bijvoorbeeld om een hotel, een museum, ziekenhuizen ...

De heer **Van Bochove**: O, dat punt! Ja, daar was ik verbaasd over.

De heer **Groot**: U was er verbaasd over dat er blijkbaar veel meer kon dan u vermoedde.

De heer **Van Bochove**: Ja.

De heer **Groot**: Was die uitbreiding van de nevenactiviteiten die de facto had plaatsgevonden, in uw opvatting voldoende gelegitimeerd door de Tweede Kamer?

De heer **Van Bochove**: Nee, ja, in die zin ... Ik moet het antwoord zorgvuldig formuleren. Dat er sprake zou zijn van nevenactiviteiten in het kader van de

wijkenaanpak, was natuurlijk wel met de Kamer gewisseld. Ik heb u daarstraks al een aantal voorbeelden gegeven waarvan wij vonden dat die zouden moeten kunnen in het kader van de wijkenaanpak. Dat dit ging op de schaal die u met uw voorbeelden beschrijft, was zeker niet met de Kamer gewisseld. Het heeft meerdere keren daarna dan ook geleid tot een behoorlijke Kamerdiscussie met de minister, en overigens ook al met zijn voorganger, over dochters, verre dochters, verbindingen enzovoort. De lijn van de meerderheid van de Kamer was: geen verre dochters. Een corporatie mag met andere woorden geen aandeelhouder worden van een asfaltfabriek omdat je toevallig in je wijk ook asfalt moet leggen. Dat soort zaken. Dat zou in het traject van de discussie over verre dochters mogelijk zijn. De corporaties moesten zich volgens de meerderheid van de Kamer beperken tot de dicht bij hun kerntaak liggende doelen. En die heb ik zojuist omschreven.

De heer **Groot**: U zegt: er is een debat over geweest. Maar de brief die naar de Kamer is gestuurd, is voor kennisgeving aangenomen, ook door u.

De heer **Van Bochove**: Zeker, maar wij hebben bij andere gelegenheden wel degelijk debatten gevoerd over de vraag wat corporaties moeten doen. Ik verwijs bijvoorbeeld naar het voorbeeld van het bouwen van een tunnel in een bepaalde wijk met een bepaalde investering. Is dat nou de taak van een corporatie? Dat soort voorbeelden hebben we wel degelijk gewisseld.

De heer **Groot**: Ik ga even terug naar de periode van mevrouw Vogelaar. Mevrouw Vogelaar stelt op enig moment de stuurgroep-Meijerink in. Dat was een commissie waarin vertegenwoordigers zaten van het ministerie voor WWI en Aedes. Die commissie moest de minister adviseren over een nieuw toezichtsarrangement. Eigenlijk is dat de zoveelste commissie; er lagen al allerlei adviezen. Hebt u gevraagd waarom er weer zo'n commissie moest komen? Waarom moet het wiel opnieuw uitgevonden worden?

De heer **Van Bochove**: Die opmerking heb ik niet zo specifiek gemaakt.

De heer **Groot**: Was u wel verbaasd dat er weer een nieuwe commissie werd ingesteld die opnieuw een toezichtsarrangement moest gaan ontwerpen?

De heer **Van Bochove**: Ik moet eerlijk zeggen dat de opdracht aan de betreffende commissie wel paste in de discussie die de minister in brede zin voerde. Ik had de indruk dat het meer nodig was om tot een oplossing te komen met de partners met wie zij te maken had dan dat het nu meteen een toevoeging aan nieuwe besluitvorming was.

De heer **Groot**: Dus het was onderdeel van de onderhandelingen over de wijkenaanpak?

De heer **Van Bochove**: Zo is die opdracht wel bij mij overgekomen, ja.

De heer **Groot**: Dat zou de opmerking van de heer Van der Moolen ondersteunen dat er gedeald is tussen de wijkenaanpak en het toezicht.

De heer **Van Bochove**: Dat sluit ik helemaal niet uit, maar ik weet niet of er zo adequaat gedeald is. Los van de vraag of er gedeald is, kunnen wij vaststellen dat er in alle afspraken die er in de afgelopen jaren werden gemaakt, toch sprake was van geven en nemen. Je probeert tot een oplossing of een akkoord te komen. Daarbij hebben partijen bepaalde wensen en willen zij graag dat die wensen worden gehonoreerd. Ik ben nooit bewindspersoon geweest, maar ga er maar even van uit dat je in zo'n situatie ongetwijfeld zult zeggen: ik moet op dat punt even die slag maken, want dan kan ik op een ander punt weer iets binnenhalen. Zo gaat dat vaak op zulke terreinen.

De heer **Groot**: Wat vindt u van zo'n aanpak? Er wordt al heel lang gewacht op een nieuwe woonwet en een nieuw toezichtsarrangement, maar nu wordt dat weer in onderhandelingen met de brancheorganisatie gebracht.

De heer **Van Bochove**: In brede zin kun je zeggen dat ik in die jaren zeer ontevreden ben geweest dat die woningwet er alsmaar niet kwam. Er waren

allerlei redenen waardoor wij steeds in de vertraging kwamen te zitten. In dat opzicht stoort dat proces dus wel degelijk de wens om zo snel mogelijk tot de latere Herzieningswet te komen.

De heer **Groot**: Wat hebt u gedaan om dat proces te versnellen?

De heer **Van Bochove**: Wij hebben er bij de minister meerdere keren op aangedrongen om dat te doen. Wij hebben in de Kamer een motie ingediend, die ook is aangenomen, om met een concrete wettelijke aanpak te komen. Ik meen dat dit ergens in 2008 was. Wij hebben geprobeerd om bouwstenen aan te dragen door te vragen om op deelaspecten tot afspraken te komen; daar ben ik zojuist al op ingegaan. Ik stel vast dat wij er niet in geslaagd zijn om in die jaren tot een zodanige meerderheid te komen dat wij snel en adequaat die wet tot stand konden brengen.

De heer **Groot**: Wat vond u van het voorstel van de commissie-Meijerink dat de bestuurders van het nieuw te vormen toezichtsorgaan zouden worden voorgedragen door de sector zelf?

De heer **Van Bochove**: Dat vond ik om meer dan één reden geen goed voorstel.

De heer **Groot**: Geen goed voorstel?

De heer **Van Bochove**: Nee. Ik heb namelijk zelf bepleit om het breder te trekken, als je toch tot zo'n toezichtsorgaan zou komen. Dan zou je niet alleen naar de sector moeten kijken, maar zou je moeten bekijken of je dit kunt betrekken op meerdere maatschappelijke sectoren, waar zich feitelijk vergelijkbare problemen voordoen. Probeer dan tot één orgaan te komen waarin je dat probleem op die manier oplost. Dat moet je dan natuurlijk niet vanuit één deskundigheid vullen.

De heer **Groot**: Minister Van der Laan volgt mevrouw Vogelaar op en vindt het ook geen goed idee. Hij verwijst dat deel van het voorstel naar de

prullenbak en komt met het voorstel voor een echt onafhankelijke woonautoriteit. Hij komt ook met een ontwerp-Herzieningswet. In het debat dat daarover plaatsvindt, blijkt dat u zich daarin goed kunt vinden. Klopt dat?

De heer **Van Bochove**: Dat klopt.

De heer **Groot**: Nam u daarmee in feite geen afstand van eerdere opvattingen over zelfregulering?

De heer **Van Bochove**: Dat klopt.

De heer **Groot**: Vervolgens zien wij dat minister Donner, die na minister Van der Laan komt, de ontwerptekst van de Herzieningswet weer aanpast. Hij neemt de woonautoriteit weer terug en legt weer een grotere nadruk op het interne toezicht.

De heer **Van Bochove**: Nou ... Minister Donner haalt de woonautoriteit uit het wetsvoorstel ...

De heer **Groot**: ... en brengt dat weer bij het ministerie onder. Hij benadrukt het grotere belang van het interne toezicht.

De heer **Van Bochove**: Ja, hij legt dat bij de minister neer omdat hij van mening is dat hij dat vanuit zijn grondwettelijke opdracht moet doen en dat een autoriteit dat niet kan doen. Het volkshuisvestelijke toezicht moet dus bij de minister komen en hij onderstreept het belang van het interne toezicht, maar daarin zit geen tegenstelling. Het interne toezicht en de versterking daarvan zijn tot op de dag van vandaag onderwerp van een permanente discussie.

De heer **Groot**: Ja, maar de onafhankelijke woonautoriteit sneuvelt bij de heer Donner en vervolgens stemt u ook daarmee in. Eerst bent u het eens met de woonautoriteit van Van der Laan, ...

De heer **Van Bochove**: Nee, dat is zo, daar hebt u gelijk in.

De heer **Groot**: ... maar vervolgens bent u het ook eens met de woonautoriteit van de heer Donner.

De heer **Van Bochove**: U hebt gelijk dat wij -- daarmee bedoel ik de fractie -- uiteindelijk in het coalitieverband en in de afspraken die met minister Donner zijn gemaakt, het pleidooi voor de volkshuisvestingsautoriteit waarvoor wij lang hebben gepleit, hebben verloren. Dat is correct.

De heer **Groot**: Het beeld en geluid dat de heer Donner daarbij geeft, is toch ook weer het geluid van meer zelfregulering en meer overlaten aan de sector zelf.

De heer **Van Bochove**: Dat beeld heb ik daar niet bij. Er zijn twee dingen. Ook bij de volkshuisvestingsautoriteit moet je het interne toezicht op de corporaties versterken. Dat probeerde ik daarnet al duidelijk te maken. Het interne toezicht op de corporatie moet goed, adequaat en efficiënt zijn en door deskundige mensen worden uitgeoefend. Dat was toen zo, is nu zo en was ook in dat spanningsveld zo. Daarin zat in mijn optiek geen tegenstelling. Er zit wel een duidelijke breuk op het punt van de volkshuisvestingsautoriteit, die volgens het voorstel van minister Van der Laan zowel het financiële als het volkshuisvestelijke toezicht zou moeten doen. Daarin heeft hij een keerpunt gemaakt en wij zijn hem daarin gevolgd. Op dat punt heb ik inderdaad niet bereikt wat ik wilde bereiken.

De heer **Groot**: Hebt u daar nog met de heer Donner over gesproken?

De heer **Van Bochove**: Ik heb de heer Donner uiteraard gevraagd waarom hij nu deze beweging maakte, omdat ik argumenten had om het anders te doen.

De heer **Groot**: Wat brengt u er uiteindelijk toe om hiermee akkoord te gaan? U kunt als Kamerwoordvoerder toch best uw tanden laten zien, lijkt mij.

De heer **Van Bochove**: Zeker, maar je moet ook rekening houden met de afspraken die in coalitieverband en binnen de eigen fractie met de coalitie zijn gemaakt. Het kenmerk van in de Kamer zitten en met wisselende meerderheden werken is dat je zo nu en dan ook moet terugkomen op eerder gemaakte afspraken.

De heer **Mulder**: Ik heb nog een vraag over het Waarborgfonds Sociale Woningbouw. Ik weet niet of u de verhoren van vorige week hebt gehoord, ...

De heer **Van Bochove**: Nee.

De heer **Mulder**: ... maar daar hebben wij toen uitgebreid over gesproken. Dit is een belangrijk instituut. Wij zouden veronderstellen dat Kamerleden precies weten hoe het Waarborgfonds werkt, maar dan zien wij een vraag ... Ik heb de schriftelijke vragen van u en uw collega Depla over het Waarborgfonds erop nagekeken. Wat gebeurt er bij het Waarborgfonds? Op 1 juli 2007 wordt er op een andere manier geborgd, met het zogeheten faciliteringsvolume. Anderhalf jaar later stelt u de vraag: is dat gebeurd? Daaruit heeft onze commissie kunnen afleiden dat de Kamer niet precies op de hoogte is van de werking van het Waarborgfonds. Klopt dat?

De heer **Van Bochove**: Het klopt dat ik op dat moment, in het jaar waarin dat gebeurde, niet wist dat men dat gedaan had, dat ik daarmee in een later stadium ben geconfronteerd en dat daarover die Kamervragen zijn gesteld.

De heer **Mulder**: Is het niet verbazingwekkend dat u dat niet wist? Had u het niet kunnen of moeten weten?

De heer **Van Bochove**: Ik wist het niet. Als u zich daarover verbaast, dan respecteer ik dat, maar ik wist het dus gewoon niet. Dat is concreet. Wij hebben daarover niet met elkaar van gedachten gewisseld. Ik weet ook niet of wij daarover een adequate brief hebben gekregen. Ik ben mij daar niet van bewust. Het zal ongetwijfeld het geval zijn, maar dan is die brief niet

opgepakt. Anderhalf jaar later werden wij geconfronteerd met vragen op dit punt en hebben wij hierover vragen gesteld. Dat klopt.

De heer **Mulder**: Dank.

De **voorzitter**: Dank, mijnheer Mulder en mijnheer Groot.

Wij hebben nog redelijk wat vragen, mijnheer Van Bochove. Het lijkt mij dus verstandig om de vergadering even tien minuten te schorsen.

Schorsing van 15.37 uur tot 15.51 uur.

De **voorzitter**: Zo. Wij hebben de noodzakelijke stop weer gedaan. Wij gaan door met het verhoor. Het woord is aan mevrouw Hachchi.

Mevrouw **Hachchi**: Mijnheer Van Bochove, ik wil het met u hebben over woningcorporatie Rentree in Deventer. Deze corporatie nodigde regelmatig Kamerleden uit. Ook de vaste Kamercommissie is daar een keer op werkbezoek geweest, in september 2008. Ik heb ook begrepen dat u adoptievader bent van de Rivierenwijk, een wijk in Deventer waar de corporatie ook actief is. Mijn eerste vraag is: wat viel u op tijdens dat werkbezoek?

De heer **Van Bochove**: Ik moet u corrigeren: ik heb niets met de adoptie van die betreffende wijk te maken. Dat aspect klopt niet.

Mevrouw **Hachchi**: Dat klopt niet? Dan strepen wij dat door. Mijn vraag blijft overigens staan. Wat viel u op tijdens uw werkbezoek?

De heer **Van Bochove**: Wat mij tijdens dat werkbezoek opviel, was dat er sprake was van een ambitieus plan met een corporatie die voortvarend aan de slag wilde, met steun van het Rijk, een enthousiaste minister en het gemeentebestuur en met inzet van eigen middelen. Men wilde iets van de Rivierenbuurt maken en had daarover regelmatig contact met een actieve groep bewoners. Men maakte daarmee afspraken en dergelijke. Dat viel op.

Mevrouw **Hachchi**: Besprak u tijdens dat werkbezoek ook het project-Amstellaan, de verdieping van die weg?

De heer **Van Bochove**: Dat project is in het gesprek aan de orde geweest, ja.

Mevrouw **Hachchi**: Hoe is dat aan de orde geweest?

De heer **Van Bochove**: Het ging erover dat oplossing van dat knelpunt door daar een tunnel aan te leggen een aanmerkelijke versterking van het leefklimaat en de wijk zou geven.

Mevrouw **Hachchi**: Gisteren hadden wij hier uw oud-collega Jansen. Hij vertelde over datzelfde werkbezoek dat hij vooral verbaasd en kritisch was. Was u dat ook?

De heer **Van Bochove**: Ik geloof dat dat de natuurlijke houding van een volksvertegenwoordiger is als hij op werkbezoek gaat.

Mevrouw **Hachchi**: Wat was uw verbazing en welke kritiek had u?

De heer **Van Bochove**: Ik was verbaasd over het feit dat men zo'n grootschalig infrastructureel project in dit plan had ingepast. Dat maakte het plan wel beter, zeg ik er ogenblikkelijk bij. Dit leverde ook meteen de kritische vragen op: hoe doe je dat, waar doe je dat, waarom financier je dat, heeft het instemming van alle partijen et cetera.

Mevrouw **Hachchi**: Hebt u die vragen tijdens het werkbezoek ook gesteld?

De heer **Van Bochove**: Ja, die vragen zijn in het werkbezoek in brede zin aan de orde geweest.

Mevrouw **Hachchi**: In brede zin, ja, maar hebt u die vragen ook gesteld?

De heer **Van Bochove**: Ik kan mij niet meer precies elke vraag die ik tijdens dat werkbezoek heb gesteld, herinneren. U vraagt mij naar mijn algemene beeld. Aan de hand daarvan heb ik ook vragen gesteld, maar u moet mij niet kwalijk nemen dat ik zo veel jaar na dato niet meer precies weet welke vragen ik hierover op welk moment gesteld heb.

Mevrouw **Hachchi**: Maar u was tijdens dat werkbezoek wel verbaasd en kritisch?

De heer **Van Bochove**: Het was verbazingwekkend dat die tunnel onderdeel was van het project, maar ik zeg er onmiddellijk bij: dat maakte het project wel beter.

Mevrouw **Hachchi**: Ik vat dat op als een ja. Mag ik uit uw gebaar opmaken dat u dat bevestigt?

De heer **Van Bochove**: Ik geloof dat ik dat al gezegd heb, maar als u nog een keer een ja wilt horen, wil ik dat graag bevestigen. Nogmaals, het was verbazingwekkend dat het erin zat, maar het maakte het plan aanmerkelijk beter.

Mevrouw **Hachchi**: Een jaar na dit werkbezoek werd in de Kamer steeds meer gesproken over de vraag welke activiteiten corporaties wel en niet behoren te doen. Is het project-Amstellaan naar uw idee een project dat een corporatie behoort te doen?

De heer **Van Bochove**: Het is wel degelijk een project waarbij je vraagtekens kunt stellen. Moet een corporatie een dergelijke project financieren? In mijn beleving financierde de corporatie dit project niet alleen. Het was een samenspraak van de gemeente, de corporatie en het Rijk, die daarin vanuit hun eigen middelen alle drie geld investeerden. Ik weet niet of de provincie daar ook bij betrokken was, maar elk van die partijen investeerde geld in dat project. Dat maakte het project compleet. Maar bij het feit dat een corporatie

investeert in infrastructurele maatregelen, kun je inderdaad vraagtekens plaatsen.

Mevrouw **Hachchi**: En nu specifiek naar het project-Amstellaan van Rentree. U zegt dus dat u het passend voor Rentree vond om die taak op zich te nemen?

De heer **Van Bochove**: Dat project paste binnen de aanpak van de wijk. Er waren heldere afspraken gemaakt tussen alle partijen die daarbij betrokken waren. Ik ben in de beoordeling altijd uitgegaan van de vraag of er inderdaad sprake was van heldere afspraken over wie wat voor zijn rekening nam en wie wat bijdroeg. In dit geval waren daar heldere afspraken over, mede gesteund door de minister, die zei dat dit een goede aanpak was om dit probleem op te lossen. Je kunt je afvragen of je in infrastructuur moet investeren, maar het paste wel in het plan. Nogmaals, dat is een belangrijk wegingscriterium.

Mevrouw **Hachchi**: U zegt twee dingen, "je kunt er vraagtekens bij stellen" en "het paste wel". Ik zou graag een helder antwoord willen hebben. U hebt als Kamerlid de wijk bezocht en tijdens die bezoeken is het project ter sprake gekomen. Vond u dit project bij Rentree passen of niet?

De heer **Van Bochove**: Het paste in het totale plan, en dat plan was niet specifiek van Rentree. Meerdere partijen waren bij dit plan betrokken en Rentree investeerde er ook in. De uitvoering van het plan heb ik niet ter discussie gesteld. U vraagt mij: paste dat? Ja, het paste in het plan, maar dit was geen plan dat specifiek en alleen door Rentree werd gefinancierd. Dat nuanceer ik in uw vraagstelling.

Mevrouw **Hachchi**: Ja, maar mijn vraag is of u het passend vond dat Rentree deze taak op zich nam. De verdeling is bij ons bekend, want wij hebben uitvoerig naar deze casus gekeken. Ik ben nu benieuwd naar uw mening, naar het standpunt dat u had. Vond u dat dit hoorde bij Rentree?

De heer **Van Bochove**: Ik gaf al aan dat ik het passend vond dat Rentree in dat totale project en in de hele wijkaanpak investeerde.

Mevrouw **Hachchi**: In januari 2009 hebt u samen met uw collega Van Hijum schriftelijke vragen gesteld over de corporatie Rentree. Die gingen over het bericht dat Rentree als gevolg van de kredietcrisis overging tot een versoberde inzet in de Rivierenwijk. Vond u het geen goed idee dat ze in de Rivierenwijk minder gingen presteren?

De heer **Van Bochove**: Als je als corporatie een aantal afspraken maakt met het oogmerk om gedurende tien jaar in de wijkaanpak te investeren en als je de relatie met de burgers op dit punt niet wilt frustreren ... Wij kozen juist voor de tienjarenaanpak om niet voortdurend geconfronteerd te worden met het feit dat burgers zeiden: je start een project en halverwege stop je weer! Dat gebeurde hier. Om die reden hebben wij die vragen gesteld: waarom gebeurt dit, waarom stopt men met een deel van dit project en waarom gaat men minder investeren? Wij wilden gewoon weten wat de relatie was tussen het verwachtingspatroon dat bestond en de feitelijkheid die door de maatregelen zou ontstaan.

Mevrouw **Hachchi**: Als ik u goed beluister, zijn die vragen deels gesteld om helderheid te krijgen, maar toch ook wel omdat u vond dat Rentree niet minder moest gaan doen, gezien vanuit de bewoners.

De heer **Van Bochove**: In ieder geval, als je heldere afspraken maakt, moet je die nakomen. Dat is een belangrijk aspect. Het was in de hele wijkaanpak een belangrijk aspect: kom je afspraken na? Je hoorde burgers overal op werkbezoeken juist zeggen: "Ja, we hebben afspraken, maar als ze nou maar worden uitgevoerd ..." Als je je geloofwaardigheid in stand wilt houden, moet je die afspraken uitvoeren. Dat gebeurde hier niet en daarover wilden wij duidelijkheid hebben: worden die afspraken nagekomen en zo niet, waarom niet?

Mevrouw **Hachchi**: Ja. Had u met uw vragen ook het doel om te bereiken dat Rentree onverkort zou doorgaan met haar oorspronkelijke plannen?

De heer **Van Bochove**: Wij wilden om te beginnen helderheid over het hoe, wat en waarom.

Mevrouw **Hachchi**: Om te beginnen. En vervolgens? Wat wilde u nog meer?

De heer **Van Bochove**: Vervolgens kun je vervolgstappen ondernemen om op basis van de argumenten te bezien of het noodzakelijk is om wel of niet door te gaan met daarop aan te dringen. Dat hebben wij uiteindelijk niet gedaan.

Mevrouw **Hachchi**: Dat betekende dus dat u tevreden was met de antwoorden. U had dus begrip voor het feit dat Rentree minder ging doen.

De heer **Van Bochove**: De investeringscapaciteit bleek inmiddels van zodanige aard te zijn dat dit niet mogelijk was. Dan moet je ook op dat punt een keer je verlies nemen.

Mevrouw **Hachchi**: Vond u de kredietcrisis voor Rentree een legitieme reden om tot versoberde inzet over te gaan?

De heer **Van Bochove**: Ik moet zeggen dat dit niet alleen een argument van Rentree was. De kredietcrisis leidde in dergelijke situaties op veel plekken tot aanpassing van plannen. Ik begrijp dat corporaties en investeerders dat op dat moment deden. Dat geldt natuurlijk ook voor Rentree.

Mevrouw **Hachchi**: U vond het dus een legitieme reden. Zijn er nog andere redenen te bedenken waarom een corporatie over zou moeten gaan tot versoberde inzet?

De heer **Van Bochove**: Het zou kunnen dat men uiteindelijk tot de conclusie komt dat men iets te grootschalig had ingezet op bepaalde plannen. Dat zou ook een reden kunnen zijn om te stoppen.

Mevrouw **Hachchi**: Was daar in dit geval sprake van?

De heer **Van Bochove**: Dat weet ik niet.

Mevrouw **Hachchi**: Dat weet u niet?

De heer **Van Bochove**: Nee.

Mevrouw **Hachchi**: De heer Teuben, de directeur van corporatie Rentree, hield jaarlijks een eigen congres. Wij hebben hier Rentree-commissaris Eric Kemperman tijdens de verhoren gehad. Hij verklaarde dat dit congres iets meer voor de grote denkers dan voor corporatiedirecteuren zou zijn. Wat vindt u daarvan?

De heer **Van Bochove**: Ik ben niet bekend met die doelstelling. Ik ben er één keer geweest en heb daar de sector in brede zin ontmoet, maar of je er nou van uit moet gaan dat het alleen maar de grote denkers waren ... Dat is een interpretatie van zijn kant waarover ik geen oordeel heb.

Mevrouw **Hachchi**: U hebt geen oordeel over het feit dat hij dat vond, maar hoe vond uzelf dat congres? U herkent niets van de opmerking van de heer Kemperman dat het congres wat groots was opgezet en meer was ingestoken voor grote denkers dan voor corporatiedirecteuren?

De heer **Van Bochove**: Het was een druk bezocht congres, dus vanuit dat perspectief kun je het inderdaad "groots opgezet" noemen, maar dat het alleen voor grote denkers zou zijn, is mij eerlijk gezegd ontgaan.

Mevrouw **Hachchi**: Dat is u ontgaan.

De heer **Van Bochove**: Ja.

Mevrouw **Hachchi**: U gaf aan dat u daar kwam en dat u daar de sector ontmoette, maar u hebt daar ook opgetreden. Klopt dat?

De heer **Van Bochove**: Ja, ik heb daar inderdaad ook opgetreden.

Mevrouw **Hachchi**: Waarom hebt u daar opgetreden?

De heer **Van Bochove**: Omdat mij dat gevraagd was.

Mevrouw **Hachchi**: Door wie?

De heer **Van Bochove**: Door de bestuurder van Rentree.

Mevrouw **Hachchi**: De heer Teuben?

De heer **Van Bochove**: Ja.

Mevrouw **Hachchi**: Oké. Kunt u kort toelichten wat u tijdens dat optreden hebt gedaan?

De heer **Van Bochove**: Ik meen dat ik daar in een forumdiscussie heb gezeten.

Mevrouw **Hachchi**: Met meerdere mensen in een soort panel, vraag en antwoord?

De heer **Van Bochove**: Ja, volgens mij was dat de taak die ik daar had.

Mevrouw **Hachchi**: U gaf eerder aan dat bijvoorbeeld de minister enthousiast was over de plannen van Rentree. Dat gold ook voor de gemeente en het Rijk. Heeft de Haagse politiek, dus ook de Tweede Kamer en ook u als

Kamerlid, in de vorm van aanmoediging bijgedragen aan de ambities die Rentree had?

De heer **Van Bochove**: Dat hangt ervan af hoe je dat interpreteert. Wij zijn daar als Kamercommissie op bezoek geweest om kennis te nemen van de plannen, op uitnodiging van Rentree. Als je dat als een aanmoediging wilt kwalificeren, kan dat, maar ik denk dat wij daar alleen maar naartoe gingen om kennis te nemen van de planontwikkeling en de plannen die men had. Dat kun je natuurlijk ook gebruiken als argument: kijk eens, die Kamercommissie komt hier kijken hoe enthousiast en hoe goed wij het allemaal doen; ze komt ons stimuleren! Het hangt er maar net vanaf vanuit welk perspectief je de boodschap brengt. De Kamer ging erheen om kennis te nemen van de plannen, de planontwikkeling en de inzet die Rentree op dat punt aan het leveren was, en om in de wijk te kijken en te spreken met bewoners. Dat was de reden dat de Kamercommissie daarnaartoe ging.

Mevrouw **Hachchi**: En als wij het hebben over uzelf als lid van de Kamer?

De heer **Van Bochove**: Dan had ik daarin dezelfde rol. Natuurlijk stimuleerden wij de wijkaanpak, want dat was een doelstelling van het kabinet en die ondersteunden wij. Daarover is geen misverstand. Specifieke projecten daarbinnen hebben wij niet gebruikt om de aanpak te stimuleren of om daarin een speciale rol te spelen.

Mevrouw **Hachchi**: U praat nog in de wij-vorm, maar ik had het over uw persoonlijke rol.

De heer **Van Bochove**: Als ik het over "wij" heb, redeneer ik vanuit mijn fractie, maar als u het persoonlijk wilt maken: dat geldt voor mij ook.

Mevrouw **Hachchi**: Ik wil het niet zozeer persoonlijk maken, maar ik wil het toespitsen op u als Kamerlid. Maar u wilt blijkbaar ook spreken namens uw fractie, de CDA-fractie? U was woordvoerder voor die fractie.

De heer **Van Bochove**: Ja, maar als het over mijn eigen rol als Kamerlid gaat, geldt het dus ook.

Mevrouw **Hachchi**: Toch zou ik u dan nog steeds willen voorhouden dat u meer deed dan alleen maar een werkbezoek afleggen. U kwam ook op de congressen. Sterker nog, u deed in panelvorm ook mee aan de activiteiten die Rentree organiseerde. Hebt u daarmee in uw rol als Kamerlid niet het signaal afgegeven dat u Rentree stimuleerde of toejuichte in haar opereren?

De heer **Van Bochove**: Dat zou betekenen dat je voor elke paneldiscussie ... Als ik uw vraag zo moet interpreteren, betekent dat dat je als Kamerlid in Den Haag moet blijven zitten, niet meer naar congressen moet gaan, niet meer in panels moet gaan zitten en niet meer aan zaken moet deelnemen, omdat je jezelf verdacht maakt met elke bijeenkomst die je bezoekt. Ik vind niet dat dit de rol van een Kamerlid is. De rol van een Kamerlid is om wel het land in te gaan en je wel op congressen te laten zien. Of dat nou een congres van organisatie A of organisatie B is, je zult altijd een zekere zorgvuldigheid in acht nemen, maar je laat je zien op congressen, je neemt deel in panels en je draagt standpunten uit. Nogmaals, de suggestie die u neerlegt, leidt tot Kamerleden die hier allemaal in de vierkante kilometer van Den Haag blijven en die het verwijt van het volk op zich laden niet te weten wat er in de samenleving aan de gang is. Daar pas ik voor.

Mevrouw **Hachchi**: Maar mijnheer Van Bochove, ik doe geen suggestie. Het is voor mij een optelsom van een aantal feiten. Ik leg u die voor en u kunt daarop antwoorden. Het is goed dat u heel helder bent over de rol van een Kamerlid. Ik zou u toch willen vragen om specifiek in te gaan op Rentree. Toen wij begonnen met mijn vragen, haalde u zelf -- niet voor niks, denk ik -- aan dat Rentree zich gesteund voelde: door de gemeente en door wethouders, maar u noemde ook het Rijk en de minister. Dan denk ik: daarin heeft de Tweede Kamer ook een rol. U zegt dat het werkbezoek niet moet worden gezien als aanmoediging en dat kan ik volgen, maar ik wijs u erop dat u meer deed dan alleen dat werkbezoek. U was bijvoorbeeld ook bij een van die congressen, die door sommige mensen als groots worden gezien,

maar ook als een soort podium waarop Rentree laat zien dat zij als corporatie heel wat doet en een hoge ambitie heeft. Dan vind ik het toch wel een legitieme vraag of u daarop met uw optreden geen aanmoedigende werking hebt gehad.

De heer **Van Bochove**: Die vraag is legitiem, en het antwoord is nee.

Mevrouw **Hachchi**: Helder. Wij gaan door naar Rotterdam, naar woningcorporatie Woonbron. Kamerlid Jansen dient in november 2008 een motie in voor het aftreden van minister Vogelaar naar aanleiding van het debat over het stoomschip Rotterdam. Hebt u deze motie gesteund?

De heer **Van Bochove**: Nee.

Mevrouw **Hachchi**: Kunt u toelichten waarom niet?

De heer **Van Bochove**: Als je een motie indient waarin je het aftreden van de minister eist, dan moet die motie ook een bepaalde zwaarte hebben. Ik vind en vond dat dit specifieke onderwerp niet zou moeten leiden tot het aftreden van de minister.

Mevrouw **Hachchi**: Ik laat uw woorden even bezinken, maar ik weet nog niet zo goed wat u nu als antwoord geeft. U zegt "dit specifieke onderwerp". Bedoelt u daarmee dat de CDA-fractie -- natuurlijk ook coalitiefractie, maar laat ik dat even opzij schuiven -- de betrokkenheid van minister Vogelaar bij de problemen die er met het stoomschip Rotterdam waren, niet zodanig woog dat zij vond dat de minister moest opstappen? Begrijp ik dat goed?

De heer **Van Bochove**: Zo kunt u het verwoorden, ja.

Mevrouw **Hachchi**: In april 2009 bent u mede-indiener van een motie waarin u de minister oproept om er bij de raad van commissarissen van Woonbron op aan te dringen om zich op hun positie te beraden. Op grond van welke overwegingen hebt u deze motie mede-ingediend?

De heer **Van Bochove**: Op grond van de ontwikkelingen die in de periode die daaraan voorafging, bij Woonbron hadden plaatsgevonden: de ontwikkelingen rondom het schip en de rol die de raad van commissarissen daarin heeft gespeeld. Het leek ons goed dat de raad van commissarissen zich op zijn positie zou beraden. Daarmee bedoelde ik feitelijk gewoon te zeggen dat ze er verstandig aan zouden doen om terug te treden.

Mevrouw **Hachchi**: Was het gezien de problematiek die bij het stoomschip Rotterdam speelde niet logischer om de raad van bestuur in plaats van de raad van commissarissen naar huis te sturen?

De heer **Van Bochove**: Dat zou misschien logischer zijn, maar het was de taak van de raad van commissarissen om dat te doen.

Mevrouw **Hachchi**: Het was dus een motie om de raad van commissarissen naar huis te sturen omdat zij erin tekortschoten om de raad van bestuur naar huis te sturen?

De heer **Van Bochove**: Nee. Wij vonden dat je in de motie niet kon zeggen dat de minister ervoor moest zorgen dat de bestuurder verdween. Het is de verantwoordelijkheid van de raad van commissarissen om maatregelen te nemen met betrekking tot de bestuurder. Ten aanzien van de raad van commissarissen zou de minister een beroep kunnen doen op hun functioneren of op het continueren van hun positie. Wij hebben als Kamer besloten dat de raad van commissarissen zich vooral moest bezighouden met de positie van de bestuurder en dat wij de minister konden vragen om dit verzoek aan de raad van commissarissen over te brengen als het ging om hun positie.

Mevrouw **Hachchi**: Dan stel ik de vraag toch anders. Waarom is er niet voor gekozen om in een motie de leden van de raad van bestuur op te roepen om zich op hun positie te beraden, gezien hun rol bij dit project?

De heer **Van Bochove**: In het kader van de verdeling van verantwoordelijkheden gaat het erom dat de raad van commissarissen in eerste instantie gehouden is om een oordeel te hebben over het functioneren van de bestuurder, de bestuurder daarop aan te spreken en eventuele stappen te nemen in de richting van de bestuurder.

Mevrouw **Hachchi**: Maar dan is het toch gek dat er een motie wordt ingediend om de raad van commissarissen naar huis te sturen? Dan stuur je de verkeerde naar huis, als ik u zo beluister.

De heer **Van Bochove**: Of je de verkeerde naar huis stuurt, is nog maar de vraag, maar dat is een ander punt. Het gaat erom dat wij van mening waren dat de minister in de positie zit om de raad van commissarissen te vragen om zich op zijn positie te beraden.

Mevrouw **Hachchi**: Zegt u daarmee dat de minister de raad van bestuur überhaupt niet naar huis kan sturen?

De heer **Van Bochove**: Ik denk niet dat de minister de bestuurder naar huis kan sturen, nee.

Mevrouw **Hachchi**: Waarop baseert u dat?

De heer **Van Bochove**: Ik ken niet de exacte juridische aspecten, maar ik denk dat het de raad van commissarissen is die de bestuurder benoemt en ontslaat en die toezicht houdt op zijn functioneren.

Mevrouw **Hachchi**: Bent u voordat die motie werd ingediend, geadviseerd om ervoor te zorgen dat alleen de raad van commissarissen in die motie stond en niet de raad van bestuur?

De heer **Van Bochove**: Nee, daarover zijn wij niet geadviseerd.

Mevrouw **Hachchi**: Maar klopt het wel dat de heer Jansen in eerste instantie een motie wilde indienen om de raad van bestuur naar huis te sturen?

De heer **Van Bochove**: De heer Jansen wilde in zijn motie oorspronkelijk zowel de raad van bestuur als de raad van commissarissen meenemen.

Mevrouw **Hachchi**: Dat is toen geschrapt. Door wie of op wiens advies is dat gebeurd?

De heer **Van Bochove**: Wij hebben daarover met elkaar gediscussieerd en van gedachten gewisseld over de vraag of dit passend was.

Mevrouw **Hachchi**: "Wij" zijn de heer Jansen en u?

De heer **Van Bochove**: Onder anderen, maar volgens mij waren er meerdere indieners. Ik heb hierover onder anderen met de heer Jansen gediscussieerd, dat is correct.

Mevrouw **Hachchi**: Was dat een discussie tussen Kamerleden onderling of was de minister of een andere partij daar ook bij betrokken?

De heer **Van Bochove**: Het was een discussie tussen Kamerleden onderling, zonder de betrokkenheid van de minister. Althans, ik heb de minister er niet bij betrokken.

Mevrouw **Hachchi**: U sluit dus niet uit dat er een advies van buiten de Kamer is gekomen om die motie aan te passen?

De heer **Van Bochove**: Ik ga er niet van uit. Ik ben zelf de discussie begonnen over de vraag of wij de bestuurder hierin wel of niet moesten betrekken.

Mevrouw **Hachchi**: Wat is uw oordeel over het incident met het stoomschip Rotterdam?

De heer **Van Bochove**: Dat het een uitermate vervelend incident is.

Mevrouw **Hachchi**: Heeft de politiek dat naar uw mening toegejuicht?

De heer **Van Bochove**: Het incident niet! Dat heeft de politiek niet toegejuicht.

Mevrouw **Hachchi**: Nee, het incident niet, maar het project stoomschip?

De heer **Van Bochove**: O, zeker! Het project met het stoomschip had brede steun in de Rotterdamse samenleving en de Rotterdamse politiek. Zeker.

Mevrouw **Hachchi**: En in de landelijke politiek?

De heer **Van Bochove**: In de landelijke politiek hebben wij kennisgenomen van het feit dat men dat schip ging kopen, dat men daarin een bepaald bedrag aan investeringen zag en dat men het gebruik op een bepaalde manier wilde gaan vormgeven. Daartegen heeft niemand zich verzet, omdat het op zich uitdagend leek. Je moet vaststellen dat het uiteindelijk verder is doorgeschooten en steeds verderging. Men is in een fuik gezwommen waar men niet meer uit kon komen.

Mevrouw **Hachchi**: Is de politiek daarmee medeverantwoordelijk geweest voor dit project en voor de manier waarop dat is gelopen? Met "de politiek" bedoel ik zowel de landelijke als de lokale politiek.

De heer **Van Bochove**: Nee, ik geloof niet dat je kunt zeggen dat ze medeverantwoordelijk zijn. Dat vind ik een wel heel zware kwalificatie. Uiteindelijk zijn de bestuurder en de raad van commissarissen verantwoordelijk voor de besluiten die zijn genomen, maar de betrokkenheid van alle partijen was er tot op een bepaald moment wel degelijk.

Mevrouw **Hachchi**: Dank u.

De **voorzitter**: Dank, mevrouw Hachchi.

Ik wil even terugkomen op uw correctie over het adopteren van een wijk, mijnheer Van Bochove. Die was volkomen correct. Wij hebben begrepen dat u adoptie-Kamerlid was voor een wijk in Schiedam.

De heer **Van Bochove**: Dat hebt u goed samengevat.

De **voorzitter**: En niet voor de Rivierenwijk. Dat waren andere Kamerleden. Op dit punt geef ik u namens de commissie graag gelijk.

De heer **Bashir**: Mijnheer Van Bochove, wij gaan verder met Vestia. In september 2011 blijken de problemen bij Vestia. Vervolgens bereidt minister Donner een aanwijzing voor om de derivatenportefeuille van Vestia aan te pakken, maar dit blijkt onmogelijk te zijn omdat er clausules in de derivatencontracten staan waardoor de minister geen aanwijzing kan geven. Klopt het dat de Kamer nooit door minister Donner is geïnformeerd over het Vestia-debacle?

De heer **Van Bochove**: Dat klopt.

De heer **Bashir**: Kreeg u als Kamerlid via andere bronnen ook geen signalen dat er problemen waren bij Vestia?

De heer **Van Bochove**: Nee.

De heer **Bashir**: Geen enkel signaal?

De heer **Van Bochove**: Ik had geen enkel signaal.

De heer **Bashir**: Maar dit ging om een groot probleem. Op dat moment bleken de liquiditeitsproblemen 400 miljoen te bedragen. Er zaten een grote derivatenportefeuille bij Vestia met allemaal ingewikkelde constructies en

clausules. Had een minister de Kamer niet moeten informeren over zulke grote problemen?

De heer **Van Bochove**: Ik baseer mijn woorden nu op de kennis die ik na die tijd heb gekregen, maar dat zou ongetwijfeld gebeurd zijn als de giftige pillen in die contracten niet hadden ingehouden dat ingrijpen, publiceren of iets anders, in mijn woorden vertaald, zou kunnen leiden tot het onmiddellijk opeisen van de derivaten. Dat zou grote schade hebben toegebracht aan de financiële situatie van de corporatie. Ik heb ook in een latere fase nadrukkelijk begrepen dat de afweging is gemaakt wat de gevolgen zouden zijn als men hiermee naar buiten zou treden. Minister Spies heeft uiteindelijk, nadat men inzicht had in alle contracten en dergelijke, de Kamer vertrouwelijk geïnformeerd.

De heer **Bashir**: Ja, maar dan hebben wij het over minister Spies. Ik wil het nog even met u over minister Donner hebben. Hij heeft de Kamer niet geïnformeerd. U zegt: stel dat hij dat wel had gedaan en dat het publiek was geworden, dan was dat misschien wel een groot probleem geweest voor Vestia zelf. Maar de minister kan de Kamer natuurlijk op meerdere manieren informeren, bijvoorbeeld vertrouwelijk, in beslotenheid. Dat is ook niet gebeurd.

De heer **Van Bochove**: Naar ik heb begrepen, is men heel lang bezig geweest om te preciseren wat er precies in al die contracten stond en in hoeverre men ruimte had om daarin wel of niet iets te doen. Ik ga ervan uit dat het feit dat men daarin geen helder inzicht had, maar wel signalen dat men uiterst voorzichtig moest zijn, de reden is geweest waarom de minister de Kamer niet heeft geïnformeerd. Maar dat moet u hem vragen.

De heer **Bashir**: U legt nu uit waarom minister Donner de Kamer niet heeft geïnformeerd, maar mijn vraag is juist toegespitst op wat u ervan vindt. U was tien jaar Kamerlid en woordvoerder volkshuisvesting. U moet de regering controleren, maar de minister informeert u niet.

De heer **Van Bochove**: Er kunnen zich situaties voordoen waarin de minister zelf niet kan overzien wat zijn stap voor consequenties zal hebben; dat is mijn interpretatie, zeg ik er onmiddellijk bij. In zo'n situatie kun je eerst precies willen weten wat je positie is voordat je die stap zet. Ik kan niet anders dan interpreteren dat de minister die afweging heeft gemaakt. Als u mij vraagt of ik tekort ben gedaan of niet, antwoord ik dat de Kamer uiteindelijk is geïnformeerd, naar mijn mening en voor zover ik kan overzien op een passend moment. Had het eerder gekund? Ik kan dat niet overzien.

De heer **Bashir**: Vindt u in zijn algemeenheid dat de Kamer geïnformeerd moet worden als er een probleem is? Of moet de Kamer pas geïnformeerd worden als de regering bij dat probleem ook alvast een oplossing gevonden heeft?

De heer **Van Bochove**: Het eerste is het geval, ...

De heer **Bashir**: Zodra er een probleem is?

De heer **Van Bochove**: ... komma, maar je moet dan wel zeker weten waar het over gaat. In deze specifieke situatie stonden er clausules in het contract die voor iedereen onduidelijk maakten wat de consequenties daarvan waren. Zo heb ik dat begrepen nadat wij hierover in de Kamer wél met de minister konden spreken. Vanuit dat perspectief kan ik mij voorstellen dat ook een minister zegt: "Ik heb weliswaar een informatieplicht aan de Kamer, maar ook andere plichten. Die moet ik in goed evenwicht naar voren brengen. Ik moet daarover in een later stadium met de Kamer discussiëren en ik word daar in een later stadium door de Kamer op afgerekend.

De heer **Bashir**: Ja, maar nu antwoordt u alweer wat de minister zou moeten antwoorden.

De heer **Van Bochove**: Ja, maar mijn opvatting is dat het zo kan gaan!

De heer **Bashir**: Ik ga met u verder naar minister Spies. Zij volgt minister Donner op 16 december 2011 op. Binnen een week nadat zij zich heeft laten informeren, besluit zij om de Kamer wel te informeren. Gezien de clausules waarover wij het net hadden, besluit zij om de Kamer vertrouwelijk te informeren. Zij doet dat aan de vooravond van kerst, op 23 december. Zij belt dan persoonlijk alle woordvoerders op dit dossier. Kunt u ons meenemen naar dat telefoongesprek op 23 december? Wat vertelde minister Spies toen?

De heer **Van Bochove**: Minister Spies vertelde dat er een groot probleem ontstaan was bij de woningcorporatie Vestia, dat dit probleem zat in de hoeveelheid derivaten en de financiële problematiek die daaromtrent was ontstaan, dat dit niet zomaar een-twee-drie naar buiten kon komen vanwege het feit dat in de contracten clausules zaten die bij ingrijpen van de minister, bij het geven van een aanwijzing, tot onmiddellijke opeisbaarheid zouden leiden, met alle grote financiële problemen van dien, en dat de minister dus bezig was met het nemen van een aantal passende maatregelen en dat zij over deze zaak een brief naar de Kamer had gestuurd die vertrouwelijk ter inzage lag.

De heer **Bashir**: Hoe reageerde u?

De heer **Van Bochove**: Verbaasd, eigenlijk om twee redenen. Dat de minister op de vooravond van kerst belt met de mededeling dat zij met een ernstig feit komt en dat zij jou als woordvoerder daarover wil informeren, is op zich al een unicum. De inhoud daarvan was dat ook. Ik was echt met stomheid geslagen.

De heer **Bashir**: De dag na de kerst volgde er een vertrouwelijke brief. Wanneer hebt u die gelezen?

De heer **Van Bochove**: Tussen kerst en oud en nieuw.

De heer **Bashir**: Was de informatie die daarin stond, voldoende om een beeld te krijgen van de problemen bij Vestia?

De heer **Van Bochove**: Om een eerste indruk te hebben van de problemen bij Vestia.

De heer **Bashir**: Vervolgens is er ook nog een vertrouwelijk debat geweest, achter gesloten deuren. Kunt u schetsen hoe dat debat liep?

De heer **Van Bochove**: Dat debat kwam er pas eind januari of zo. Dat was niet direct na die brief.

De heer **Bashir**: 31 januari, ja.

De heer **Van Bochove**: Dat debat verliep vooral langs de lijnen dat eigenlijk niemand dat in de beslotenheid wilde doen. Daar begon het mee. Iedereen wilde het in de openbaarheid doen, maar ja, dat was lastig. Wij konden niet de afweging maken of dat wel of niet kon. Wij moesten dat baseren op de informatie van de minister. Verder heb ik nadrukkelijk de indruk dat de minister ook op onze vragen nog met meel in de mond sprak, omdat zij ook gewoon aangaf dat zij op een aantal terreinen nog geen antwoord kon/wilde geven. De minister was uiterst voorzichtig omdat er kennelijk nog geen compleet beeld was van de situatie en omdat men nog bezig was om de problemen bij Vestia, ook in de richting van bestuur en raad van commissarissen, aan te pakken.

De heer **Bashir**: Wat hebt u in dat debat ingebracht?

De heer **Van Bochove**: Wij hebben natuurlijk gevraagd hoe dit kon gebeuren, wat nu de situatie was, hoe wij het probleem gingen oplossen en wat dit voor de sector betekende. Dat zijn ongeveer de dingen die ik heb ingebracht.

De heer **Bashir**: Was de ernst van de situatie u duidelijk?

De heer **Van Bochove**: De ernst van de situatie werd ons wel duidelijk omdat ons werd aangegeven dat het niet over klein bier ging. Als er een probleem zou zijn, zou dat niet zomaar een probleem zijn waarop alleen de sector zou kunnen worden aangesproken. Ook de achtervang van Rijk en gemeenten zou daarin mogelijk een rol kunnen spelen.

De heer **Bashir**: Het ging om grote bedragen. Inmiddels was het tekort van de derivatenportefeuille van Vestia flink opgelopen. Hoe kijkt u hierop terug? Minister Donner besluit om de Kamer helemaal niet te informeren. Minister Spies zit in dezelfde situatie en kan het net als minister Donner niet in de openbaarheid doen, maar zij belt u wel op, zij stuurt een vertrouwelijke brief en er wordt in beslotenheid een debat gevoerd. Had minister Donner niet hetzelfde kunnen doen?

De heer **Van Bochove**: Dat had hij mogelijk kunnen doen, maar ... Het gevaar is dat ik nu weer het verwijt krijg dat ik speculeer en dat ga ik dus maar even niet doen. Ik kan hooguit interpreteren wat misschien zijn afwegingen zijn geweest. Als ik minister Spies goed beluisterde, is men vrij lang bezig geweest om alle complicaties, elementen, contracten en dergelijke te bestuderen om te zien wat het feitelijke probleem was. Ik kan dus niet treden in de afweging die minister Donner al dan niet gemaakt heeft, want hij was er niet meer om hierover met hem te spreken.

De heer **Bashir**: Maar het ging wel grote bedragen met een mogelijke achtervang van het Rijk. Dan moet de Kamer als controlerend orgaan toch daarvan weten en de regering daarop kunnen aanspreken?

De heer **Van Bochove**: Ja, in sommige situaties moet de minister op basis van de kennis die hij heeft waarschijnlijk de keuze maken dat hij, met alle risico's van dien voor zijn persoonlijke positie, even moet wachten met het informeren van de Kamer. Dat zal mogelijk een afweging zijn geweest.

De heer **Bashir**: Op een gegeven moment is er een contract met de banken, de termsheet, waarin de derivatenportefeuille van Vestia wordt afgekocht. Is de Kamer betrokken geweest bij de keuze voor het afkopen van de derivatenportefeuille van Vestia?

De heer **Van Bochove**: Nee.

De heer **Bashir**: Dus de andere scenario's, die ook maandenlang op tafel hebben gelegen, zijn nooit met de Kamer besproken?

De heer **Van Bochove**: Nee.

De heer **Bashir**: Heeft de Kamer zich uitgelaten over de wijze waarop de derivatenportefeuille afgewikkeld moest worden?

De heer **Van Bochove**: Nee. Het was voor een Kamerlid dat woordvoerder op het gebied van volkshuisvesting is en niet direct op het gebied van dit soort financiële zaken, toch ook wel een ingewikkelde situatie. Gezien de vertrouwelijkheid ging je ook niet meteen de boer op om je met alle ins en outs te laten informeren over de beste manier van afkoop. Bovendien waren de topjuristen die het Rijk en Vestia konden inschakelen, hierbij betrokken, evenals deskundigen op dit terrein. Ik vraag mijzelf dus ook af welke toegevoegde waarde ik bij de oplossing van dit vraagstuk -- moet je linksom of rechtsom? -- zou hebben kunnen inbrengen.

De heer **Bashir**: U had blind vertrouwen in de regering?

De heer **Van Bochove**: Blind vertrouwen? Nee, dan komen wij weer bij de positie van een Kamerlid. Je moet op zijn minst altijd kritische vragen blijven stellen. Je moet blijven vragen of dit de meest passende oplossing is en of er geen andere oplossingen zijn. Het zelf aandragen van die oplossingen is echter weer een stap verder. "Blind vertrouwen" is dus niet de goede term.

De heer **Bashir**: U hebt het over het aandragen van oplossingen. Uit ons onderzoek blijkt dat er meerdere scenario's op tafel lagen. Daarover is uitgebreid onderhandeld en er is uitgebreid over gesproken binnen het onderhandelingsteam van het ministerie, maar de Kamer heeft zich daarover nooit uitgesproken.

De heer **Van Bochove**: Nee.

De heer **Bashir**: Sterker nog, u wist niet eens dat er meerdere scenario's op tafel lagen.

De heer **Van Bochove**: Nou, "u wist niet eens dat er meerdere scenario's op tafel lagen" ... Niet in die zin, maar wij wisten natuurlijk dat er tussen partijen gesproken werd om tot een oplossing te komen. Dat wisten wij wel. Maar ik weet niet of het de rol van de Kamer is om zich in dat stadium en op dat moment tot in de details hiermee te bemoeien. De minister bestuurt en de minister moet het probleem oplossen. De Kamer controleert. Of de Kamer nou elke tussenstap moet controleren dan wel zich met elke tussenstap van de minister moet bemoeien, is een interessante staatsrechtelijke discussie, maar ik geloof niet dat die nu helemaal goed uitkomt.

De heer **Bashir**: Maar als de minister besluit om akkoord te gaan met een deal van 2 miljard euro en de Kamer vervolgens achteraf informeert, vindt u dat dan een goede wijze van handelen?

De heer **Van Bochove**: In dit dossier, met de omstandigheden die er waren en de situatie zoals ik die vanuit mijn positie kan overzien, denk ik dat de minister op het punt van het brengen van een oplossing adequaat heeft gehandeld. Ik heb niet de kennis over oplossing A, oplossing B, oplossing C of oplossing D en over de vraag welke oplossing beter was geweest. Het gaat er vooral om dat er een oplossing kwam die zo min mogelijk -- zo min mogelijk, want er is grote schade aangericht -- schade aanricht aan de corporatie en aan de volkshuisvesting in brede zin.

De heer **Bashir**: Op 31 januari 2012 debatteert de Kamer in beslotenheid. Vervolgens wordt vijf maanden later een deal gesloten tussen banken, Vestia, de regering, het CFV en het WSW. De Kamer wordt niet geïnformeerd over de verschillende scenario's. U zegt dus dat het scenario dat daaruit is gekomen, wel het beste zal zijn, ook al hebt u het niet gecontroleerd?

De heer **Van Bochove**: Ik ga ervan uit, en dat moet je in dergelijke situaties ook zo nu en dan doen ... Ik vind niet dat de Kamer mee moet onderhandelen.

De heer **Bashir**: Nee, daar heb ik het niet over. Ik heb het over het informeren van de Kamer.

De heer **Van Bochove**: Nee, maar ik probeer tot mijn punt te komen. Ik ga er dus van uit dat de Kamer niet mee moet onderhandelen. Het is aan de minister om dat te doen. Er was een zeer ingewikkelde financiële situatie waarbij meerdere partijen waren betrokken. Ik ken de andere scenario's niet, maar ik denk dat men uiteindelijk heeft gekozen voor de oplossing die men op dat moment het meest passend vond, met de minste schade; maar er was natuurlijk al enorme schade aangericht.

De heer **Bashir**: Maar op een gegeven moment wordt de termsheet afgesloten. De minister had er ook voor kunnen kiezen om de Kamer daarvoor nog even te informeren dat zij dit ging doen. Dat heeft zij ook niet gedaan. Wat vindt u daarvan?

De heer **Van Bochove**: Ik denk dat de minister er goed aan heeft gedaan om de gemaakte afspraken ook echt te effectueren. Dit waren scherpe afspraken, waarbij over en weer scherpe posities waren ingenomen. Soms moet je ervoor kiezen om de Kamer achteraf te informeren. Je weet dat dit politieke consequenties kan hebben, maar in het belang van de zaak moet je dat soms doen.

De heer **Bashir**: Stel dat er 3 of 4 miljard was uitgekomen, zou u dan ook zeggen dat u de achterliggende gegevens niet kent en dat u niet weet hoe de onderhandelingen zijn verlopen, dus dat het allemaal wel goed zal zijn?

De heer **Van Bochove**: Achteraf moet je met de minister de discussie voeren, in de situatie die zich op dat moment voordoet, of het wel verstandig is geweest en of dit de goede uitkomst was, maar zoals ik al zei, waren hiermee grote belangen voor de corporatie en voor de volkshuisvesting in Nederland gemoeid. Iedereen was ervan overtuigd dat je van de kant van het Rijk de positie op dit punt zo scherp mogelijk moest houden. Je moet je onderhandelingen dan op de meest passende manier voeren en niet nog eens dertien Kamerleden laten meeonderhandelen.

De heer **Bashir**: Tot slot. Vindt u dat u hier als Kamer, maar ook zelf als de heer Van Bochove, in die vijf maanden tussen het debat en het uiteindelijke afsluiten van de deal voldoende bovenop hebt gezeten?

De heer **Van Bochove**: Ja, ik denk dat dit wel het geval is. Ik wijs u erop dat wij in diezelfde vijf maanden met een motie zijn gekomen die heeft geleid tot deze enquête. Dat was een van de argumenten om te zeggen: wij moeten er heel scherp op zitten, want wij krijgen langs een aantal lijnen de informatie niet of onvoldoende boven tafel. Ik weet het onderscheid tussen een parlementair onderzoek en een parlementaire enquête en ik heb zeer bewust gekozen voor een parlementaire enquête en niet voor een parlementair onderzoek, juist vanwege het feit dat een parlementaire enquête het mogelijk maakt om dingen boven tafel te krijgen die bij een parlementair onderzoek mogelijk niet boven tafel komen. Binnen de mogelijkheden die wij hadden, hebben wij dus gecontroleerd, binnen de ruimte wij kregen. Daarin speelden grote belangen mee. Nog voordat de zaak was afgesloten, hebben wij besloten om deze stap te zetten, omdat wij ook achteraf wilden zien of onze positie op dit punt wel duidelijk was.

De **voorzitter**: Dank, mijnheer Bashir. Mijnheer Van Bochove, ik wil even terug naar wat u daarnet zei. Ik wil even weten of ik het goed heb gehoord.

Moet een minister, zodra hij zicht heeft op een fors financieel probleem dat ook het Rijk kan raken, ten principale de Kamer daarover informeren, ook als voor dat probleem nog geen oplossing in zicht is?

De heer **Van Bochove**: Ik vind dat de minister dat moet doen, maar ik heb daarbij een komma geplaatst: als je daarmee nog grotere schade veroorzaakt dan er al is, moet je als minister zorgvuldig de afweging maken of je daar goed aan doet en of je de Kamer niet in een later stadium moet informeren. Voor zover mijn kennis over de inhoud van de contracten strekt, denk ik dat je die afweging in dit geval zou kunnen maken. Maar feitelijk heeft de minister natuurlijk altijd de taak om de Kamer te informeren.

De **voorzitter**: Zeker. Dat is helder, dank. Dan heb ik wel de volgende vraag. Minister Donner hoorde ergens medio december van de giftige clausules die het toezicht konden belemmeren, toen de conceptaanwijzing al op tafel lag, maar tussen september en medio december lag het probleem Vestia al op tafel bij het ministerie en bij minister Donner. Vestia had acuut 1 miljard euro nodig. Dat is een zeer aanzienlijk probleem, zou ik willen zeggen. Hierbij kwam ook al een eventueel risico voor het Rijk als achtervanger in beeld. Zou je niet toch de conclusie kunnen trekken dat er toen al informatieplicht naar de Kamer bestond?

De heer **Van Bochove**: Die conclusie kun je mogelijk trekken, maar dan moet je ook beschikken over alle gegevens, oftewel de contracten, de betekenis daarvan en de afweging die daarvoor nodig is. Die informatie hadden wij niet. Dat is een van de argumenten die ons gebracht hebben tot Kamerstuk 29453, nr. 236.

De **voorzitter**: Goed. Ik kom op een laatste vraag. Ik heb gedurende dit openbaar verhoor wat aantekeningen gemaakt; neemt u mij niet kwalijk als ik daar even in kijk, maar ik wil u nog even iets voorhouden. U zei daarstraks over het hoofdlijnen debat met minister Dekker in 2005: ik was toen nog niet klaar voor strakkere regelgeving. Door alle incidenten kwam er een breuklijn na 2006, heb ik u horen zeggen. Vervolgens steunde u de beleidsvisie van

toenmalig minister Van der Laan, die in een latere fase, in 2009, de teugels aantrok. In 2010 was Van der Laan weg en zat Donner daar. U steunde toen minister Donner. Hij paste de concept-Herzieningswet van Van der Laan weer aan in de richting van minder stringente regelgeving voor de corporatiesector. Dat is de opbouw die ik in uw betoog hoorde. Ik ben hierdoor toch wat in verwarring. Welke conclusies hebt uzelf uit al die incidenten getrokken ten aanzien van de aspecten zelfregulering en maatschappelijk ondernemerschap?

De heer **Van Bochove**: Maatschappelijk ondernemerschap leidt ertoe dat je ook ruimte moet krijgen om te ondernemen. Waar je werkt met maatschappelijk gebonden kapitaal en met een doelstelling die gericht is op het ondernemen van activiteiten op volkshuisvestelijk gebied -- specifiek op wat wij vroeger noemden "de doelgroepen van beleid", maar dat geldt ook in andere maatschappelijke sectoren -- moet je je ook rekenschap geven van het feit dat er op dat punt geen sprake kan zijn van vrij ondernemerschap en doen waar je zin in hebt. Je moet dan binnen een bepaald kader opereren. Dit kader staat in de Woningwet. In de periode tussen 2002 en 2012 hebben wij gezien dat de zelfregulering niet op alle punten goed en adequaat verliep. Er waren ontwikkelingen die tot de conclusie leidden dat je de regels scherper moest maken. Minister Donner heeft uiteindelijk de Woningwet die voorlag, aangepast. Het belangrijkste punt dat daarin niet naar voren kwam, was de autoriteit. Alle andere belangrijke punten bleven overeind. Voor zover die er niet waren, hebben wij in het debat over de Herzieningswet amendementen ingediend die deze punten wel aan de orde stelden. Samengevat: je maakt in tien jaar een ontwikkeling in denken door, door de omstandigheden die er zijn. Die bepaalt ook je handelingen. Een ander gegeven is dat je door het samenspel met andere politieke partijen, door het hebben van verkiezingen en door het afgaan op verkiezingsprogramma's natuurlijk voortdurend de discussie voert over de vraag waar de grenzen van je eigen politieke denken liggen en waar je de samenwerking met anderen kunt vinden. Dat is het kenmerk van democratie. Dat betekent ook dat je na verkiezingen zo nu en dan, door samenwerking met anderen, nuances moet aanbrengen. Ik denk echter dat er steeds een

lijn is geweest van minder betrokkenheid naar meer betrokkenheid en dat daarin wel een constante factor zit.

De **voorzitter**: Als ik dit nog eens mag samenvatten, betekent dit dan dat men door schade en schande wijs wordt? Wij hebben heel lang zelfregulering gehad en u was daarvan een tijd voorstander, maar uiteindelijk hebt u na de vulkaanuitbarsting bij Vestia wel een motie ingediend om het hele verhaal maar eens in een enquête te gieten. Is dat een kwestie van "door schade en schande wordt men wijs"?

De heer **Van Bochove**: U noemt het "door schade en schande wijs worden", anderen spreken dan over "voortschrijdend inzicht". Door de ontwikkelingen die je doormaakt, door de feiten waarmee je geconfronteerd wordt en door de incidenten waarvan je kennisneemt, is je denken over hoe je daarmee moet omgaan, uiteraard voortdurend in beweging. Het zou een slecht signaal zijn als ik in 2010 of 2012 nog net zo dacht als in 2002. Dan zou ik in mijn denken gedurende tien jaar totaal hebben stilgestaan.

De **voorzitter**: Daar gaan wij mee afsluiten. Wij zijn aan het einde van dit openbaar verhoor gekomen. Dank u, mijnheer Van Bochove.

Sluiting 16.37 uur.